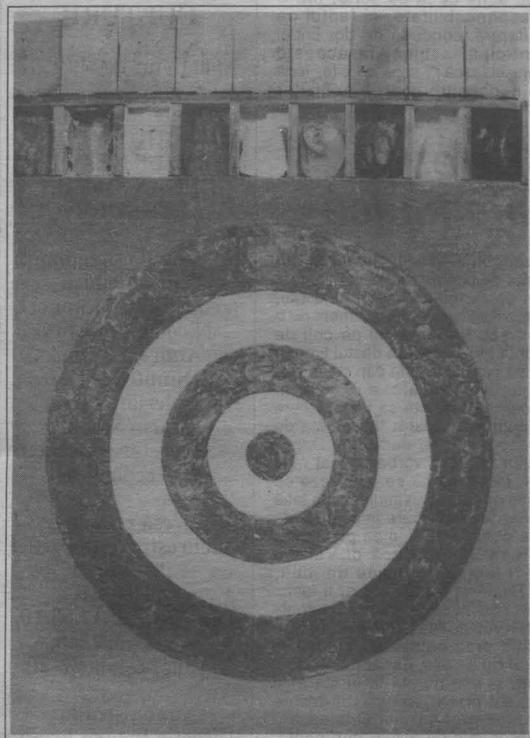

Literatorul

Anul II
Nr. 10 (27)
13 mart. 1992
16 pagini
9 lei

Redactor șef MARIN SORESCU

REVISTĂ FONDATĂ
LA
1880
DE
Alexandru Macedonski

Jasper JOHNS: Țintă cu mulaje de ghips

Ilustrăm acest număr cu opere pop-art
reprezentative

I.D. SÂRBU ÎN SCRISORI

Stefan Aug. DOINAȘ: Pro Voiculescu

Proză de George CUȘNARENCO
și Ioan LĂCUSTĂ

Valeriu CRISTEA: O întâlnire
ratată

366 de întrebări pentru
Nicolae STEINHARDT

Zaharia SÂNGEORZAN:
Cultura europeană și
„persoane deplasate”

Mai semnează: Mircea MALIȚA,
Dan MĂNUCĂ, Dumitru MICU,
Eugen SIMION, Marin SORESCU

Întoarcerea lui Nicolae Titulescu

Momentul a avut măreție antică: oasele eroului s-au întors acasă după o jumătate de veac. De n-ar fi venit „din cer” cu un uriaș avion, le-am fi zidit într-un final de tragedie elină. Sau în Shakespeare.

Le-a fost dat „risipitorilor” lui Nicolae Titulescu să se adauge unei tragedii românești - a deșărării - aflându-și acum, între iarnă și primăvară visatul acasă. A fost ultimul drum al peregrinului și litera testamentului lui s-a împlinit: a venit să doarmă în cripta unei cetăți așezate de destin în chiar obștea încă neîntregi noastre moșii, în inima ei de lut, sub veghea Carpaților.

Dintre marii deșărați s-a întors, cel dintâi în țara slujită cu destoinicie și credință, cu dor neîmpăcat. Cîți alții îl vor urma, din morminte știute în casa de acasă? Bălcescu nu, el s-a devălmășit cu varul de oase al gropniței palermitane din care n-a mai putut fi smuls. Dar ceilalți, zeci, poate mii, va veni și pentru ei clipa solemnă luminată de slujbe bizantine a reîntrupării? Trebuie să credem că nu va fi altfel acum cînd începem să ne întocmim averea cu acest, bizar pentru unii, import de relicve sfinte. Ne reîmproprietărim deocamdată cu ele, ne așezăm speranțele sub sfilta lor luminare înainte de a visa din nou la mai-binele etern al patriei. Fiindcă visele, e limpede, sînt avuția noastră.

Dar oare de ce pentru noi, românii, înflorirea se confundă cu meșteșugul reînnoșării?

Marele strateg rămîne al nostru nu doar cu solemnă reverberare în timp a faptelor sale încă neadunate într-o biografie ci și cu atît cît a mai rămas din falnica sa alcătuire omenească. Îi avem vocea păstrată pe discurile de ceară ale fonografelor primitive, cum în ceara lipită pe foi de ceasloave păstrăm vocabulele psalmiștilor. Avem imagini fotografice din care, mai înalt cu un cap decît cei din juru-i, Titulescu ne privește scrutător. Îi păstrăm, puține, hîrțile caligrafiate nervos. De scris cu adevărat, va fi scris Domnia Sa doar cu dalta gravorului de pisanii, temuta lui spadă. S-a ridicat în veac tulburat ca un ziditor al concordiei și de numele său e legată ctitoria familiei Națiunilor Unite. A avut credința că pacea poate fi salvardată și a fost un vestejitor al zavistiei între frați și al războaielor despre care, atunci cînd se sting, aflăm că au fost invariabil *drepte*.

Mai-mare peste cîteva pogoane de țarină oltenească, Titulescu s-a scotit și a fost un european, gestică lui a făcut ca nimeni să nu-i măsoare umbra comparînd-o cu *mica* lui țară. A vorbit tot timpul în numele unei mari puteri: a spiritului, a logicii, a discernămîntului. Cu el, țările socotite mici au dobîndit, cel puțin în cîn diplomatic, același

loc, la mesele de tratative sau de județ iar numele României a fost acoperit de laudă. Și-a uimit, prin eleganță și farmec, adversarii, punînd în bălăile cancelariilor înțelepciune și toleranță. De înfrînt îl puteau înfrînge doar ai lui. Și au făcut-o, lipsindu-se de geniul său exact în clipele în care aveau mai mare nevoie de strălucirea-i nesecată. Acuzînd tertipul politic, labilitatea unor răi gospodari de țară, lașitatea capului țării, Titulescu n-a făcut cap de țară din brutală năruire a unei cariere fără egal și a continuat, grație respectului de care se bucura, să trudească spre a se face auzit sub ferestrele unor Înalte Curți europene fisurate de primele schije ale dezastrului. El nu putea spune ca Scipio Africanul „Ție, popor ingrât, nu-ți va rămîne nici cenușa mea” fiindcă, iată, testamentul omului mort în sărăcie are ca principal „obiect” tocmai *această* cenușă restituită, după tratative diplomatice - s-ar fi putut altfel? - și după o sentință judecătorească, pămîntului din care s-a ivit.

Act de emoție penitentă, primirea sicriului plumbuit provoacă durere și sădește încredere.

Vom fi mai demni, mai înțelepți, mai buni, acum cînd ne-am început visata *reîntregire* cu întoarcerea între noi a martirului

Literatorul

Jasper JOHNS: Ținte cu patru chipuri

TUR DE ORIZONT

Dl. Grigurcu și euforica-i iresponsabilitate

Poetul basarabean Grigore Vieru și-a exprimat, cu puțin timp în urmă, opiniile sale despre modul în care sunt tratați în unele publicații bucureștene Eminescu (acuzat de "proteologism" și "corigență la democrație"), Sadoveanu, Argezi, G. Călinescu, Marin Preda, Nichita Stănescu etc., vinovați, aceștia din urmă, de "colaboraționism", "nomenclaturism", "demisie intelectuală și, în genere, cădere (decădere) morală în timpul defunctului regim totalitar. Păreră lui Grigore Vieru este că "toate aceste necugetate fapte sunt o rușine națională, o pată de sînge românesc pe care nu ne-ar ajunge probabil lacrimile să o spălăm"... Îi răspunde, numaidecît, într-o scrisoare lungă și prolixă (trei pagini de revistă), în *România Literară*, cine credeți? Cine altcineva dacă nu eternul, inevitabilul Gh. Grigurcu, procurorul moral al literelor române?!... Simțindu-se lezată în convingerile sale, dl. Grigurcu contra-atacă și, abuzînd de generozitatea revistei săptămînală a Uniunii Scriitorilor, reia veșnicile lui acuzații, într-un mod grobian și iresponsabil, la adresa marilor scriitori citați mai înainte. El nu face, în fapt, decît să confirme ceea ce poetul din Chișinău observă cu justete și înfrîntare: "denigrarea obraznică a clasicii" este un fenomen grav, foarte grav, în cultura română actuală. Îndrîjit, iacobinul Gh. Grigurcu își incunostințează, în continuare, cititorii că Nichita Stănescu "după cum s-a remarcat îndeobște, a alunecat tot mai mult în improvizatie, confuzie, nesemnificativ, într-un marasam coincident cu criza societății românești, de care nu pare a lua notă", că biografia lui Marin Preda este marcată de "puternice iregularități" și, în genere, opera lui este discutabilă din toate punctele de vedere etc. Ce-i curios (și inevitabil ridicol în acest rechizitoriu este faptul că autorul lui, adică dl. Gh. Grigurcu, amintește că "adevărul critic nu-i monopolul nimănui" și se arată indignat de "campania mișelească" din presa de azi împotriva unor intelectuali ca domnia Sa, Radu Enescu sau I. Negojescu... Este, va să zică, mișelește să conțesteți pe scriitorii citați, dar este perfect just moral și un act spiritual superior să

ataci săptămîna de săptămîna, cu cele mai înșoșitoare vorbe, pe Argezi, Sadoveanu, G. Călinescu, Preda, N. Stănescu etc... Cam aceasta este, în rezumat, logica și etica domnului Gheorghe Grigurcu... Conform acestei logici, poetul Grigore Vieru devine inchiuzor, antidemocratic, frivol, "naționalist", complice la "campania mișelească" dacă apără pe Eminescu, Argezi, Sadoveanu, G. Călinescu, în timp ce dl. Gh. Grigurcu, care nu pregetă să înjosească aceste nume ilustre, ar fi chiar prin acest fapt un spirit democrat, un spirit justițiar, un intelectual, în fine, care nu are somn din cauza culpabilității scriitorilor români postbelici... Stranie logică, încă o dată, desăvîrșită consecvență în gîndire...

Am fi trecut și peste acest lamentabil rechizitoriu (opera unui grafoman maniac, vizibil complexat, resentimentar, defulat în pamflete interminabile) dacă n-am fi surprîși de două lucruri: 1. tăcerea lașă a revistelor literare în fața procesului de contestare primitivă a valorilor naționale și 2. dl. Grigurcu își permite să judece și să condamne, în propoziții incalificabile, pe intelectuali și pe oamenii politici basarabeni... Este, într-adevăr, aiuritor să vezi că dl. Grigurcu, care, sub Ceaușescu, n-a mișcat un deget, n-a scos o vorbă (a profitat, în schimb, din plin, de ceea ce i s-a oferit) trage, acum, de urechi și-i suspectează de demisie morală pe Grigore Vieru și pe alți patrioți basarabeni care,

Robert RAUSCHENBERG: Buffalo 1964

oricum, și-au pus pielea la bătaie și și-au riscat chiar viața pentru a apăra ideea națională... Asistăm, nu mai incapa îndoială, la o farsă atroce: publicistul bucureștean îndrăznește să acuze pe Grigore Vieru de xenofobie, de pacificare cu puterea (care putere?, puterea sovietică?), de lipsă de spirit democrat, de abdicare de la principiile morale, de "patriotism lucrativ" și chiar de... trădare. Ce mir, în această farsă sîngeroasă, nu-i faptul că inevitabilul Gh. Grigurcu scrie ceea ce scrie, într-o euforica iresponsabilitate, ci faptul că *România Literară*, condusă de doi critici literari, participă, senină, la această "campanie mișelească", spre al-cita, încă o dată, pe neobositul nostru inchiuzor moral...

Balet și matematică

O jună scrie în *România literară* (nr. 5) despre o carte de poeme de Daniel Turcea. O face cum poate: cînd binîșor, cînd rău, cînd nicicum... Pentru asta însă nimeni nu o pune la colț sau în genunchi pe coji de nucă. E doar la început și are destul timp în față. Important e să aibă și în cap ceva. Dar ce dovedește; deocamdată, e că intră în "jocuri de societate" menite să facă plăcere "oamenilor mari". Bunăoară: "În prefața de șapte pagini, pe care i-o dedică lui Daniel Turcea, Valeriu Cristea vorbește mai mult despre sine, încercînd să se înfățișeze ca un bun creștin ortodox. Cuvîntul înainte lașă impresia lipsei de preocupare în ce privește introducerea cititorului în lumea poeziei lui Daniel Turcea". Oare dacă dl Valeriu Cristea ar fi fost, ca pînă nu de mult, redactor la *România literară*, ori ar fi fost... (nu zicem ce, căci se știe), numita Fevronia Novac ar fi avut aceeași părere despre prefața? Cam prea devreme se dedă la pîrutele, fetiță! Nu de alta, dar ar putea să-și rupă glezna, și așa fragilă la vîrsta ei, și atunci gata, s-a zis cu scrisul. Cît despre constatarea că prefața dlui Cristea are șapte pagini, nimic de zis, e pertinentă. Numai că nu o prea avantajează. De ce? Păi, hai să numărăm! În recenzia la care ne referim e prezent de 19 (nouăsprezece) ori numele lui Daniel Turcea. Dacă lăsăm la o parte citatele, aceasta înseamnă o dată la patru-cinci rînduri. Pînă la performanța rîndului și numele mai e deci puțin. Dl Eugen Negrici nu va scăpa, probabil, ocazia de a folosi "materialul didactic" oferit de Fevronia Novac pentru un nou volum din *Expresivitatea involuntară*.

DIAC TOMNATIC ȘI ALUMNI

- de lei
- George Iarin - *Regele valsului* (versuri), Editura Cartea Românească, 50 de lei
- N. Iorga - *Scrisori către Catinca* (1900-1939), Editura Minerva, 98 de lei
- Alexandru Ivasiuc - *Com de vîntoare* (proză scurtă), Editura Fundației Culturale Române, 74 de lei
- Veronica Micle - *Poezii și corespondență*, Editura Porto-Franco, 52 de lei
- Lia Miclescu - *Vino la noi Robertal* (proze), Editura Sport-Turism, 40 de lei
- Viorel Padina - *Poemul de oțel* (versuri), Editura Cartea Românească 30 de lei
- Ion Panait - *Simple poeme*, Editura Junimea, 32 de lei
- Liviu Rebreanu - *Gonia*, Editura Eden, 150 de lei
- Liviu Rebreanu - *Opere*, vol. 15, Editura Minerva, 127 de lei
- Ioanid Romanescu - *Dilatarea timpului* (versuri), Editura Cartea Românească, 20 de lei
- Mirela Roznoveanu - *Civilizația romanului*, Arhetipuri epice, Editura Cartea Românească, 80 de lei
- I. Slavici - *Moara cu noroc*, Editura Arania, Brașov, 165 de lei
- Damian Stănoiu - *Alegere de stareță* (roman), Editura Albatros, 145 de lei
- Dumitru Tepeșneag - *Nunțile necesare* (roman), Editura Fundației Culturale Române, 127 de lei
- Mircea Vulcănescu - *Dimensiunea românească a existenței*, Editura Fundației Culturale Române, 89 de lei

Marian BĂLĂȚICĂ

NOUȚĂȚI ÎN LIBRĂRII

Cei ce urmăresc îndeaproape fenomenul editorial au putut constata, în ultima perioadă de timp, o mai bună reprezentare a beltrinității autohtone - dovadă chiar lucrările inserate în această rubrică. Totuși, se consideră că sîntem încă departe de ceea ce s-ar dori, editurile de profil (*Cartea Românească* și *Eminescu*, specializate în literatura contemporană, *Minerva* pentru valorificarea moștenirii literare), ca și cele ce arborează numai sporadic această secțiune, deși au unele realizări, nu au ajuns încă la o turajă optimă. O anumită compensație vine din partea unor edituri înființate în ultimii doi ani: *Porto-Franco*, din Galați, de exemplu, care tinde să înlocuiască, dacă nu a și înlocuit edituri cu pretenții, *Editura Fundației Culturale Române* care a început să-și facă simțită prezența, mai sînt și edituri particulare care s-au impus - și care pentru viitorul apropiat au programe consistente - printre acestea numărîndu-se *Moldova* din Iași, *Garamond*, *Mondero* din București, *Arania* din Brașov ș.a. Din păcate, majoritatea editurilor particulare s-au axat fie numai pe traduceri, fie pe reeditarea unor lucrări românești, dar nu dintre cele definitorii, ci lucrări facile aparute în special în perioada interbelică. Și aceasta în condițiile în care proiectele lor editoriale includeau numeroase lucrări de valoare, abandonate - nejustificat - pe parcurs.

Iată, în continuare, cîteva din lucrările - majoritatea originale - intrate în ultima perioadă în librării:

- Florența Albu - *Banchet autumnal*. Însemnări de

- călătorie, Editura Dacia, 150 de lei
- Gh. Bulgar - *Mircea Eliade în actualitate*. Erudiție și artă; corespondență, Editura Gutinul, Baia Mare, 40 de lei
- Eugen Bunaru - *Fragmente de lăcere* (versuri), Editura de Vest, 22 de lei
- I.L. Caragiale - *Moftul român* (antologie), Editura Moldova, Iași, 175 de lei
- Ion Caraion - *Apă de apoi*. Versuri din exil, Editura Cartea Românească, 150 de lei
- Ana-Maria Boariu Caranica - *Cealaltă planetă* (povestiri și nuvele), Editura Dacia, 78 de lei
- Bucur Chiriac - *Vitrării*. Călătorii, Editura Junimea, 52 de lei
- Constantin Cubleșan - *Sincere felicitări* (proze), Editura Dacia, 105 lei
- Ion Deaconescu - *Gramatica întîmplării* (poeme), Editura Europa, Craiova, 75 de lei
- Petru Dumitriu - *Euridice* 8 proze. *Preludiu la Electra*, Editura Eminescu, 125 de lei
- Mihai Eminescu - *Opera literară*, vol. I. Poezii publicate în timpul vieții, Editura Porto-Franco și Muzeul literaturii române, 78 de lei
- Mihai Eminescu - *Sărmanul Dionis*, Editura Porto-Franco, 64 de lei
- Petre Got - *Timp răstîgnit* (versuri), Editura Eminescu, 40 de lei
- Vintilă Horia - *Viitor petrecut* (poeme), Editura Europa, 28 de lei
- Eduard Huidan - *Fotografii mișcate*, Editura Cartea Românească, 65 de lei
- Ion Ianoși - *Romanul unei drame*, Editura Univers, 350

Difuzorii particulari din Capitală și provincie, care doresc să distribuie revista *Literatorul*, sînt rugați să ia legătura cu redacția la telefonul (90) 17.10.23.

Literatorul

Pentru o promptă reflectare a fenomenului literar contemporan, rugăm editurile și autorii să ne înlesnească accesul la noile apariții prin trimiterea la redacție a unor exemplare de semnă. Aceași rugăminte confrăților noștri de la revistele de cultură.

Redacția

Literatorul

Săptămînal de literatură și artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 10(27)/ 1992

Comitetul director: VALERIU CRISTEA FANUȘ NEAGU EUGEN SIMION MARIN SORESCU

Colectivul redacțional: Lucian Chișu (redactor șef adjunct), Nicolae Diaconu, Andrei Grigor, Dumitru Nicu, Valerian Sava, Marin Stoian (secretar general de redacție)

Adresa redacției: București, Piața Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 17.10.23; 17.60.10, int. 2243, 2248, căsuța poștală 33-20.

Administrația: Direcția Pentru Presă, Publicitate și Tipărituri, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București

Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții

Abonamentele pentru străinătate se realizează prin ORION - SRL, Splaiul Independenței nr. 202 A, Sectorul 6, București, Telefon 17.34.07, Fax (400) 42.41.69

Publicația este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziția 43 ISSN 1220-5583

Tehnoredactare computerizată

JORDAN SOFTCHIM

Tasi Alexe Gabriel Murgășanu

Tiparul executat la TIPOREX București

CRONICA LITERARA

Eugen SIMION

"Un paradis de cenuși"

Caut în noua carte a Martei Petreu*) un vers care să sugereze tonul poemelor și ezit o vreme între "patetică și fără pudoare", "apocalipsa la rece" și "un paradis de cenuși". Aleg în cele din urmă formula oximoronică din titlul cronicii mele. Ea spune ceva, am impresia, despre o anumită euforie a disperării care există în aceste poeme mai puțin conceptualizate decât altele. Au fost scrise, probabil, înainte de decembrie '89 și au fost împiedicate să apară din pricina, bănuiesc, viziunii lor negre. O viziune cioraniană, un gust enorm de putregai, o teroare a răului și urtului puțin obișnuită la un poet tânăr. Citite, acum, poemelor lasă sentimentul unui incendiar dosar al exasperării. Tezele din cărțile anterioare (*Aduceți vorbele*, 1981; *Dimineața tinerelor doamne*, 1983), adică reflecțiile, conceptele, micile demonstrații teoretice, sunt absorbite aici în versuri care trimit la o biografie pe care n-aș putea-o numi altfel decât biografia eșecului. Faptul că ea are sau nu are legătură cu viața reală a celui ce scrie rămâne în plan secund. În *Loc psihic* apare din când în când numele Marta, asemănător cu acela al autoarei de pe copertă, dar eu, când mă plimb acum prin paradisul de cenuși și văd ce forme extatice poate să ia în poezie disperarea, mă gândesc nu la profesoara de filosofie de la Cluj, ci la biblica *Marta din Betania*, aceea care trăluiește în timp ce sora ei, Maria, stă și ascultă pe Iisus...

Marta din *Loc psihic* nu-i, totuși, un simbol al vieții practice, ci un simbol al suferinței asumate și mărturisite. Este o Casandra care prevestește dezastre și contemplantă numai prăbușiri. Ea are o biografie banală (este profesoară, a fost îndrăgostită, a fost părăsită, este din nou îndrăgostită și așteaptă pe cineva care întîrzie să facă un semn, a pierdut un bărbat iubit și simte durerea prin toți porii spiritului) și o comentează în poeme de o sinceritate voit brutală. Vorbesc, repet, de o biografie imaginară și despre o Martă închisă, aceea care se confesează „patetic și fără pudoare” în aproximativ 80 de poeme demonstrative. Limbajul lor arată o cerebralitate care știe să se supravegheze. Marta Petreu vorbește în modul mai vechi al imagiștilor din anii '30, de „grajdul milei”, umbra prin lume „cu un căluș în creier”, compară creierul cu o „firmă dulce”, destinul ei „preacurvește (...) prin așternuturi străine” și, în toate celele sale existențiale, simte o imensă, infinită greață. „Mă zgîlție scirba”, zice ea în *Parabola orbilor*, poem în care negația atinge limitele extazului (sentiment, încă o dată, cioranian, paradox tipic pentru spiritele care, trăind prea mult cu ideea disperării, simt de la un anumit punct voluptatea refuzului).

În raport cu poemele din *Dimineața tinerelor doamne* există, aici, o mai mare radicalitate a spiritului și o depozitare programatică a spațiului interior. Poemul coboară în infernul ființei și contemplantă peisajele eșecului: „Ce-ar fi/ să-mi plîng moartea precum Ghilgheș/ moartea prietenului său Enkidu/ adică șase zile și șapte nopți/ pînă ce conștiința mea năpădi-o-vor viermi/ ce-ar fi?/ Sau altfel spus/ să bocesc/ pînă ce nervii fibrele mielinizate izolate ca un cablu electric/ vor viermi?/ Dă drumul conștiinței nocturne precum apei dacă ridici stăvilarul:/ orbii cei de dinăuntru vor cădea/ cu ochii lor orbii într-o

mare lumină/ dar lumina niciodată nu o vor vedea// Tot așa și eu: în plină lumină a conștiinței și-a zilei// Frigul și moartea vin de dinăuntru/ mă zgîlție/ (le descriu, le profanez în acest text nocturn)/ Mă zgîlție ca o epilepsie/Greață. Scirbă. Scirbă de tot. Mă zgîlție scirba/ ladă de gunoi - uru - ladă de gunoi/ scurgere/ Arăt cu degetul înspre mine: după șase zile de plîns/ viermii mei orbii/ mîncă din mine”.

Sinceritatea confesiunii dă însă impresie de forță, nu de slăbiciune. Disperarea în plan existențial arată, în câmpul scriiturii, o vitalitate surprinzătoare. Este paradoxul de care vorbeam mai înainte și pe care Marta Petreu știe să-l folosească. *Ladă de gunoi, greață, viermi* neadormiți, singurătăți compacte și "o disperare cu metastaze"? Trecute în poem, toate acestea sugerează o viziune a răului din afară și mai cu seamă, a răului din interior în culori tari și în tonuri energice. O apocalipsă gândită, cu adevărat, la rece, și exprimată într-un stil care nu elimină de tot caligrafia. Când un poet spune că "preacurvind" și-a sărutat moartea "pe ritșor" și s-a instalat într-un etern solstițiu de iarnă, asta înseamnă că, în planul imaginației, el își calculează bine efectele. Este exact ceea ce se întîmplă cu aceste fragmente "autofagice" care se leagă între ele și formează un singur poem amplu în stilul unui vehement expresionism.

Marta Petreu este o poetă profundă și stă și ascultă pe Iisus originală și *Loc psihic* mi se pare a fi cartea ei cea mai bună de pînă acum. Discursul erotic (care este esențial aici) se combină cu discursul scriptic. Scriitura are, întii, o funcție terapeutică, mărturisită de altfel de autoare în mai multe rînduri. Scrie ca să scape de o obsesie, scrie ca să împlînzească suferința din ea și să împlînzească obiectul suferinței sale: bărbatul absent, instalat într-o tăcere ostilă. Mai toate poemele se învîrt în jurul acestei teme și se constituie, voit sau nevoit, într-un lung bocet demn, cu accente, repet, de o asprime biblică. Cel care se confesează (în cazul de față o femeie învătățită și lucidă) nu ascunde că scrie poeme ca să supraviețuiască unei game încercări psihice și să-și împlînzească iubitul (cum sună un poem: *Scrisoare de noapte pentru a-mi împlînzească iubitul*). Dar scrie (și aici intervine al doilea aspect al chestiunii) și pentru a medita la tema scriiturii. Faptul se vede bine chiar în poemul citat mai înainte. Discursul amoros este dublat de un discurs care înregistrează chiar fazele scrierii acestui discurs justificativ și împlînzitor. Cu alte vorbe, poemul conține și un metapoem, într-o ordine firească și într-un chip care nu plictisește. Femeia care iubeste se întîmplă să fie poetă și scrie, acum, o scrisoare în care își apără poemul și iubirea în fața unui bărbat infuriat și, totodată, un lector intolerant. Ea nu ezită să-și afirme devoțiunea sentimentală și, în același timp, să-și sprijine calitatea de poet, lezată se pare de cititorul infidel. "Poet fără ghilimele și fără supoziția ta că aș fi cam delirantă", scrie ea în această epistolă cu multe oralități voite și intimități calculate. În *Teze despre o artă poetică în vreme de pace* însoțește textul erotic (plin de precizuni care nu ocolesc momentele delicate ale relației dintre femeie și bărbat: "Facem deci dragoste, ne răsfățăm unul în altul etc.") cu reflecții despre natura gnoseologică și stilistică a textului: "Acest text reprezintă/

Duane HANSON: Turisți

într-un jalnic spirit anti-elen/ Agonia și dezvelirea ei obiectul și subiectul cunoașterii într-un singur corp"... Alt poem (*A doua scrisoare pentru împlînzirea iubitului*) începe tot astfel printr-un enunț alb, eseistic, vag confesiv: "Am așteptat toată seara telefonul tău/ în timp ce transcriam pe curat eseu despre Preda/ mica mea tentativă de a străpunge zidul Berlinului/ adică de a trăda poezia de dragul judecătorilor ei critici/ Băteam la mașină epopeea Matildei/ cu tot atîta furie cum arunca ea vaza de flori în templele lui Petrinii/ (atenție! toată lumea are ceva cu templele lui Petrinii/ și nevasta și gardianul!)/ și cu urechea la telefon// Citeodată îmi vine să mă opresc în mijlocul unui cuvînt/ și să mă arunc pe geam/ dintr-o disperare la fel de pură și neomenească/ ca nepăsarea ce o înalță la cer pe frumoasa Remedios/ cea cu singele verde și contaminat de singurătate."

O simplă privire aruncată asupra poemelor colțuroase și colțoase descoperă că vorbele care se repetă sînt *bezna, cenușa, funinginea și scrumul*. Vin, apoi, alte cuvinte și alte fantasmе din aceeași clasă: moartea ("tîrta ta fără greș"), bolile, coșmarurile și țicneala; inima este "ferfenită", amiaza are gust de putregai, septembrie izbucnește în lume nu prin orgia de culori vegetale, ci prin "pulbere, pulbere...". Mai toate imaginile din *Loc psihic* sugerează o anxietate teribilă și tind să configureze în subsidiar o mitologie lirică a profetiilor sumbre. Am citat la început pe Casandra pe care în fapt o invocă și autoarea într-un vers depresiv, îngreșat de smîrcurile lumii. Nu este

uitată nici Pythia, altă preoteasă veselă. Narcis se contemplantă într-un ochi mort și femeia care meditează la aceste lucruri vede lumea prin suferințele, degradările ei. Poezia (încă o dată: substanțială, autentică, cu puternice viziuni apocaliptice) iese din proiectarea măruntelor evenimente ale biografiei pe fundalul unui rău universal lipsit de măreția romantică. Într-un autoportret în toamnă: "Doamne. Ce trup de batjocură/ ce carne fără de nervi fermentată/ înmulțind specii noi de ciuperci de bacterii// Da. Scînceș sub căderile roșii de frunze/ ca-ntrе scutece mă dizolv în bandaje// Și ce singură// Noaptea-mi curg lacrimi mici purulente" și iată, într-o notație nervoasă, agresivă, o *teofania de primăvară*, în răspăr cu toată poezia veche a resurrecției vegetale: "Doamnel putrezite umiltoare sînt mi acoale tale pe dos/ Recunoaște: nu le-am cerșit nu te-am rugat/ Ca în placenta maternă m-am rostogolit în capsula de sînge/ Declar: disperarea dîj lemn disperarea din vis/ e tot disperare: am visat toate coșmarurile/ imunde ies la iveală pătînd în cuvinte/ depozitele subconștiente/ fetușii expulzați lacrimile nocturne/ M-am sătura/ M-am rugat pentru moartea mea pămîntească/ Necerute/ Imi trimiți minuni periferice/ mintuirile tale grotești semnele tale-n răspăr."

Poezia Martei Petreu aparține, am scris și altădată, ramurii rebele, intolerante a expresionismului românesc revenit în forță în anii '70 și '80. Ea percepe nu inefabilele existenței, ci cruzimile ei, nu stările de grație ale ființei, ci infernul din ea.

*) Marta Petreu: *Loc psihic*, Dacia, 1991.

RAZLETE

Marin SORESCU

BINE RĂU

Nicolae făcea clăiele de fin
Cu nea Florea.
Nicolae era pe clae. Îl întreba:
- Nea Floreo, o fi bine?
- Neică, e bine rău.
Asta însemna foarte bine.
E bine rău, să știi.
Hai să le facem o țără mai strămbe,
Că parcă prea sînt frumoase.
În virtul clăii se înfîcea un țarș
Și de el se prindeau niște țîrșuri lungi,
Să țină finul.

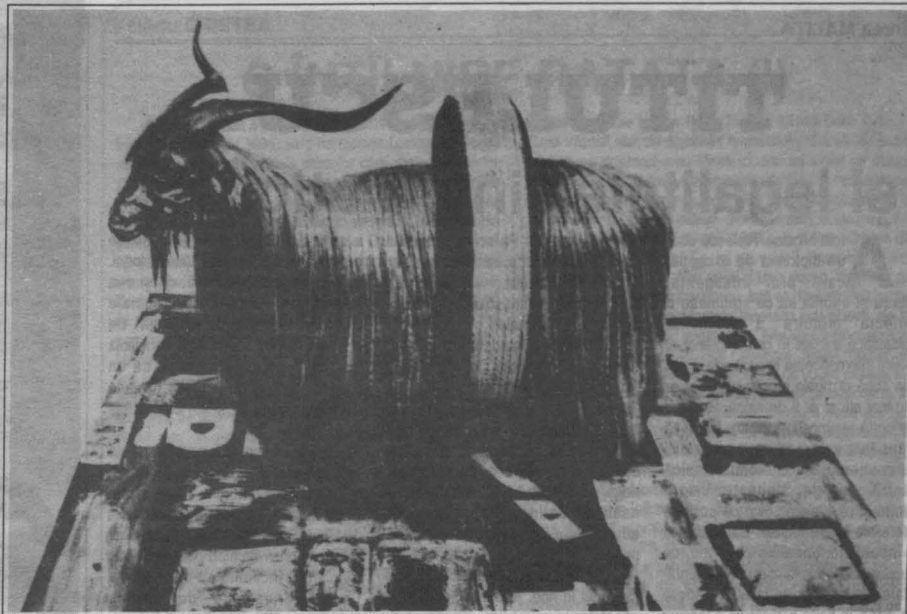
Mă, loane, dă mă țîrșul ăla di colo.
Copilul care se-nvîrtea și el pe acolo da să-l țîrască, nu putea.

- Mă, ia zi tu repede așa,
Să văd poți
- Ce să zic?
- Am avut o iapă albă
Și-am dat-o de bogdeaproste
De trei zile mă căznesc
Ca s-o debogdeaprostesc."
- Da așa știi să zici?:
"Fusei aseară pe luncă
Găsiți o pilă și-o pungă
Pila-n pungă, pilapoți
Zăpiliți pila zăpoi."
- Ce e asta?

- Ascultă.....
Cînd pila-n pungă,
Cînd punga-n pilă,
Cînd pila-n pungă
Cînd punga-n pilă.
Și zi repede, să văd te țin curelele.
Poate ești peltic, poate ești
Sisiit, acum se vede?
Și copiii zicea și greșea și se roșea tot
Și Nea Florea ridea de se prăpădea
- Nu-nțeleg, Nea Florea cum e aia "punga în pilă?"
"Cînd pila-n pungă", înțeleg....
Da "punga-n pilă?".....
Mai veniseră și alți copii
Încerau și ei.... Rideau și cioriele prin copaci.

Mergeam odată la prășit cu Nea Florea zice Nicolae
Tu-l știi pe ăla de scopea porcii?
- Ștefan ăla dela Boghea.
- Da. Și-a intrat în vorbă cu el.
Ștefan ăsta o luase pe Ionica lu Moise.
- Hai noroc, nea Ștefane. Merge sapa?
- Merge, că acum am luat-o.
Domnule, merge bine cîmpul!...
Se uitau în toate părțile și le părea bine.
Parcă din pămînt creștea în ei un fel de bucurie.
Și cînd da Ștefan cu sapa, ea intra toată, că era
pămîntul muncit.

- De ce pleci mereu la Boghea, nu stai aici la miere?
- Mi-e rușine să spui. Năroada răului
Ar sta numai pe mine toată noaptea.
Nu mai pot, domnule... să stau numai pe ea.
Vrea să mă culc cu ea... Și mie nu-mi arde de-aia.
Sînt muncit, domnule! Am fost slugă de mitel!...
Am fost la Puiu,

Robert RAUSCHENBERG: Monogram

Am fost la Petrescu
- Luam cîte o sută de chile în spinare
Și colindam toată ziua prin Galați - sau prin Constanța.
Fir-ar ale deavului de orașe, că le știu cu ochii-nchiși...
Toată ziua pe străzile alea, c-o sută de chile-n
spinare...
Și-acum loncica... ea ce să știe ea? Cînd mă vede
acasă,

Ei îi arde de năsărimbi.
Mă mușcă, domnule... Mă ciupește... Și zice s-o gidil!...
Da, mă mușcă domnule, ca purceaua. Uite, semne-ai,
domnule,

Pe la nas, pe la ureche, la bărbie.....
Simt om muncit, domnule....
Și de-aia fug și mă culc în Boghea,
Că mă mușca și se suie pe mine ca purceaua.
- Păi, ce boală are? Întreba nea Florea.
- Păi... îi e de om.
- Ei, atunci... du-te la Boghea, acolo e scăparea....
Faci dumneata patru ceasuri pînă-n satul ăla
Dar măcar dormi liniștit.... ești sigur că nu vine peste
Dumneata, să te muște...
Ei, rămiți sănătoși, nea Ștefane,
Și mai bea apă. Mai bea apă, vere,
Că e mult pînă deasă.

La negustorie și se întorsese fără lețeaie.
Și Măria îl tot întreba:
- Ciine roșu, unde sînt banii?
- Păi, dacă l-aș ști eu pe-ăla de mi i-a luat, în tren?!

Și după ce pleca Măria, să ia un ciur de mălai de la
o vecină,
El zicea:
- De unde bani?
C-a fost o vară ploioasă
Și cînd să iau marfa,
Nu mai luam. Ce s-o car degeaba?
Mă plimbam cu papornița goală....
O luam cînd în cap, cînd de toată....
O plimbam... Că trebuia plimbată papornița.....
Și nu mi-a mers.... Poate la anul
Mi-a ieșit cu gol cînd să plec, Mitruța lu Drăgan....
Dacă știam, să mă fi întors....
- Da de strigat strigai pe străzi?
- Ba strigam. Se uita lumea la mine ca la lună.
Că ce vind eu cu papornița în cap?!
Da o plimbam, că trebuia plimbată.

Făcea negustorie pe cont propriu.
Cu capitalul lui, ciștișul lui.
S-a întors cu papornița goală.
- Pune-o în cui, Mărie.
A căzut din cui, au ros-o șoareci!...
I-a pus apoi Măria un petec....
- Îmi pare rău de ea, că de, cu asta am făcut eu banii.
De, dacă n-ar fi fost trenul... nu cumpăram și noi un
Pogon de pămînt?...
- Bărbate, altă dată să vii pe jos.
- Păi, că așa o să și fac.
În trei zile ajung.

(Din "La lilieci" V)

NEGUSTORIA

- Neică, mi-au tăiat buzunarul
Și mi-au furat banii!...
Veneam și eu de la București, de la negustorie,
Și în tren mi-au tăiat buzunarul.
Așa zicea Nea Florea.
Stătuse cît stătuse și el pe la București,

Ștefan Aug. DOINAȘ

PRO V. VOICULESCU

Oare nu merită scriitorul V. Voiculescu
- poet, prozator și dramaturg - să fie
primit post mortem în Academia
Română?

Pentru generația mea care, în anii '30 ai
acestui secol, lua înțiuil ei contact cu poezia
autohtonă contemporană, V. Voiculescu făcea
parte din marile septet al poeziei noastre
moderne. Această pleiadă arăta, alfabetic, astfel:
Arghezi, Bacovia, Barbu, Blaga, Cotruș și Pillat.
Impresia noastră, pe atunci încă nu pe deplin
confirmată, constituie astăzi o certitudine și un loc
comun al istoriei literare. N-am să mă refer în
aceste rânduri decît la activitatea sa lirică.

Debutant în 1916, cu volumul *Poezii*, acestui
poet exemplar i-au trebuit aproape 20 de ani
pentru a ajunge la maturitatea estetică din *Destin*,
apărut în 1933. Tributar mai înții romantismului
fugos al lui Macedonski, și apoi epigonului
eminescian Al. Vlașuță, al cărui conceptualism a
marcat creațiile sale de tinerețe, V. Voiculescu
avea să devină el însuși printr-un fel de întoarcere
la izvoare, prin decantarea naturii eminesciene, în
volumul *Pîrgă*, din 1921, menit să afirme, încă din
titlu, conștiința maturizării. Pur descriptiv încă

(alături de dialectica contrariilor, de opozițiile
ireductibile ale energiilor vitale și sufletești,
descriptivismul natural cristalizînd uneori în
metafore baroce, va rămîne o constantă a liricii
voiculesciene), poetul va depăși curînd viziunea
de suprațată a lucrurilor, pentru a pune în pagină
tensiunea lăuntrică a forțelor lor, zbuciumul
nealinat al cosmosului, încheștarea elementară a
stihilor: beția dionisiacă a unei lumi pe care o
surprinde în mișcare, într-o ciocotitoare afirmare
de sine. Efortul spre originalitate, etapele lui
aproape dureroase, par a fi conștiente, după cum
dovedește poezia liminară cu același titlu:
*Am fost un pom zăbavnic... tirziu am răsărit...
Nu m-au cruțat nici grindini, nici secetă-ndelungă*
...
Dar astăzi, peste vremuri, rodesc...
...
Și ncovoiat sub pîrgă aștept culegătorii.
Folosind o uimitoare concretețe a exprimării,

Urează-mi luptă, nu-mi ura izbîndă,

Hotarul vieții nu rîvnesc să-l mut...
Dar cum mă simt o flacăra flămîndă,
Mă zbucium tot și singur mă asmut...

Drama sfîșierii lăuntrice continuă cu
sentimentul de prizonierat în carne ale sufletului,
care, pe dedesubt, asemenea unui ostrov,
comunică cu toate celelalte ostroave:
*O, sufletul strigă, ca-n basme, răpus,
lar Trupul, el, Greul Pămîntului, doarme!*
În polida dorințelor sale, clamate, de a "călca
pe spirit pur", eul liric al lui V. Voiculescu se simte
împrejmuț de trup și, neconținut, surpat în țărîna,
deprins pînă la urmă să încerce o reală voluptate
a durerii, o plăcere aspră a dicotomiei esențiale.

Curînd, în țesătură inexplicabilă a opozițiilor
esențiale - materie/spirit, păcat/ inocență,
conștiință/ trăire etc. - se însinuează o problemă
etică: e tocmai elementul care marchează
diferența între V. Voiculescu și un Blaga sau
Arghezi. Poetul nostru nu se poate detașa
niciodată complet de implicațiile morale ale
faptului existențial: el este, înainte de orice, o
conștiință teribil de frîmțată de energii proprii,
lăuntrice, de "trații-dușmani" care-i locuiesc

(continuare în pag. 14)

Mircea MALIȚA

TITULESCU și legalitatea internațională

A fost Nicolae Titulescu doar un diplomat de excepție, care prin inteligența, cultura și intuiția sa ce sprijineau o perfectă minuire a tehnicilor diplomatice a intrat în cercul interior al politicii internaționale în perioada dintre cele două războaie mondiale? Dacă ar fi numai atât și ar fi de ajuns. Românii i-ar purta recunoștința pentru faptul că a pus țara sa pe orbita marii politici europene ca, în dihotomia clasică centru-periferie, a situat-o înspire centru și că i-a promovat cu pasiune interesele fundamentale. Dar Titulescu a însoțit acțiunea sa cu o muncă necontenită de reflecție și conceptualizare. Unde se poate încadra gândirea sa astăzi în harla complicată a teoriilor internaționale și cit din ea se mai bucură de atributul actualității?

Din capul locului, examinarea numeroaselor sale discursuri și mai ales a conferințelor ținute în fața Reichstagului german în 1929 sau a Camerei Comunelor în Anglia, la centrele engleze de cercetare internațională în 1937, la Universitatea din Bratislava, la unele societăți academice, fac să apară un Titulescu ferm ancorat în școala dreptului și organismelor internaționale. Formația sa de profesor de drept, cariera sa legată intim de Societatea Națiunilor (al cărei președinte al Adunării Generale a fost de două ori), participarea sa la negocierile care au precedat aproape toate actele și tratatele, care au îmbogățit conținutul și prevederile Pactului Ligii, îl fac, fără discuție, un promotor al dreptului internațional și al vocației normative încorporate în organismele de menținere a păcii.

La crearea Națiunilor Unite și în procesul ei de evoluție, în special în opera de codificare a dreptului internațional, ecolui ideilor lui Titulescu rămâne viu și nu puțin erau acele care puteau cita din el enunțuri de o forță prospectivă considerabilă.

Un nou sistem se construia prin Cartă, care ținea seama de experiențele trecutului, așa cum mersul omniei procedeează în toate domeniile. Să amintim că viziunea lui Titulescu asupra unui organism internațional de apărare a păcii, dublat de activități practice de cooperare, s-a văzut confirmată de dezvoltarea agențiilor specializate ale ONU. Să nu amintim decât atenția dată de el Comisiei de cooperare internațională, al cărei membru a fost, alături de Einstein, Marie Curie, Painlevé și Paul Valéry și care nu era decât gemenele UNESCO-ului de mai târziu.

Dar scurt timp după momentul euforic și plin de spranțe al Cartei, studiile relațiilor internaționale intră într-o nouă etapă. Politica se învață în universități ca știință politică, separată de dreptul internațional. Școala "realistă" pune la baza ei conceptul de putere (se cuvin amintiți Hans Morgenthau în SUA sau Raymond Aron în Franța). Studiile legaliste sînt nu numai neglijate de școala puterii, dar se pune la îndoaia pînă și vabarea raționamentului juridic pentru cercetarea relațiilor internaționale. Sînt astfel denunțate "acomodarea fragmentară a principiilor legale în doctrine formale fără utilitate practică", "insistența încăpățînată asupra regulilor", "conservatorismul unei

atitudinii livrești". Pe scurt, realismul politic a însemnat "o repudiere generală a utilității dreptului și a organismelor internaționale pentru studiul și practica relațiilor internaționale".

În termenii realismului politic, diplomați ca Titulescu sînt încadrați în categoria "visătorilor", "idealiștilor", a "oamenilor legănați de iluzii" și, mai mult decît atîta, vinovați pentru izbucnirea conflictelor, fiindcă și-au bazat acțiunea pe norme utopice, neglijînd singurul fundament al unei analize serioase, puterea cu adjuvantele ei: jocul și balanța de putere.

Dar Titulescu nu a fost un legalist cu capul în nori. A fost un maestru al alianțelor și grupărilor, menite să se opună forțelor care voiau prin arme să impună o nouă ordine europeană. El însuși spune: "Am bazat politica externă a României pe Societatea Națiunilor... n-am bazat niciodată securitatea României pe formula vagă a articolului 16. Pentru noi, acesta e doar un supliment... Am bazat securitatea României pe tratatele de asistență mutuală cu anexele lor utilitare, pe care le-am încheiat cu diferite state. Aceasta explică cum s-au născut Mica Înțelegeră și Înțelegera Balcanică. Aceasta explică dorința mea de a conchide acorduri de asistență reciprocă cu Franța și cu URSS, și dacă acestea ar vrea, cu Italia și Germania".

Tensiunea între legalisti și realisti continuă pînă astăzi, așa cum arată o carte a lui Francis Anthony Boyle: "World Politics and International Law", Duke University Press, 1985. Dar Titulescu a depășit dihotomia drept-putere. În conferința sa pronunțată în iunie 1929 în fața Reichstagului german, la invitația lui Stressemann, el citează o lucrare despre International Government, de Woolf, apărută în timpul primului război mondial, în care se spune că "realistul de mine ține invariabil discursul pentru care este ridiculizat, dacă nu spînzurat, idealistul exasperat de astăzi". El se situează pe sine între "idealiștii realizatori", "oamenii care aspiră la absolut ca toți gânditorii", dar care țin seama de toate relativitățile care determină o societate umană la un moment dat".

Este o încercare de sinteză, confirmată astăzi de tendința științelor internaționale de a restaura valoarea nomenclor și de a nu mai fi supuse unei singure teorii dogmatice sau unui concept tiranic. Actualitatea gândirii lui Titulescu se afirmă și prin introducerea timpului, așa cum o indică titlul expunerii "Dinamica păcii" ca element esențial ("legea triumfului oricărui ideal este asocierea lui cu timpul"), o poziție superioară teoriilor structuraliste sau sistematice moderne deseori prizoniere ale unei viziuni statice.

În ecuația lege-forță, Titulescu a apărut primordialitatea legii. A spus "forța legii" față de "legea forței". Pentru a susține legalitatea internațională, teoreticianul s-a văzut nevoit să ia poziție împotriva celor care, distingînd net între legea internă și legea internațională, ultima fiind lipsită de capacitatea de implementare pe care o are legislația internă, deducea carența funciară a normei de drept internațional. Nu este deosebite de natură,

a spus Titulescu. Nici una nu se bazează exclusiv pe sancțiunea forței. Atît legea internațională, cit și cea internă sînt "simple fapte sociale transformate în stări de conștiință". De aceea, el a pus accentul pe conștiința juridică a popoarelor, care dă un caracter obligatoriu regulilor născute din solidaritatea lor și din contractele încheiate.

Există un imperativ pentru această lege: de a aboli războiul ca mijloc de reglementare a litigiilor între state. După Titulescu lacunele Pactului din 1919, în această privință, au fost corectate printr-un elort politic și juridic neîncetat, începînd cu dezvoltarea Curții Permanente de Justiție Internațională și cu Pactul Briand-Kellog din 1928, prin care statele condamnau recursul la război, renunțînd la el ca instrument de politică internațională și continuînd cu definirea agresiunii în 1933.

Scoaterea de sub lege a războiului e mult mai categorică în Carta ONU decît în Pactul Ligii; în acest domeniu, Carta moștenește toate documentele reflectînd progresul dreptului internațional, în dinamica sa semnalată de Titulescu.

S-a afirmat că, în ciuda acestor dezvoltări, dreptul internațional și instituțiile sale erau, înainte de cel de-al doilea război mondial, prea slabe ca să-i pună stavilă. Titulescu nu a fost de această părere. Nu textele sau instituțiile sint de vină, ci voința guvernelor. Aastă idee merită un scurt comentariu. Sistemul colectiv de securitate al Ligii era conținut în articolul 16, care corespunde Capitolului VII din Carta ONU. Famosul articol 16 prevedea (paragraful 1) sancțiuni economice pentru statele ce comit acte de război. Paragraful 2 spune: "Este de datoria Consiliului intr-un astfel de caz să recomande cîtora guverne vizate cu ce forță efectivă militară, navală sau aeriană să contribuie membrii Societății la forțele armate ce urmează să fie utilizate pentru a proteja Pactul Societății Națiunilor". Este desigur mult mai puțin decît sistemul descris în Capitolul VII al Cartei. El a fost pus la încercare în 1935, cînd Abisinia a fost ocupată de Italia. Atunci s-au pus în aplicare sancțiunile cerute de Litvinov și Titulescu.

Astăzi, cînd ne gîndim la războiul din Golf și la acțiunea autorizată de Consiliul de Securitate, ne întrebăm ce ar fi făcut Titulescu? Răspunsul fără echivoc este dat de comportamentul său în cazul invadării Abisniei. Ne mai putem întreba: este oare sistemul colectiv, mult mai precis al Cartei, cel ce a permis reprimarea agresiunii din 1991? Și răspunsul e negativ. Capitolul VII a fost invocat ca bază legală, în totalitatea lui. Paragraful 2 al articolului 16 din Ligă ar fi fost suficient să justifice o acțiune a "cîtorva guverne vizate" de a "proteja" documentul organizat în "forța efectivă militară, navală sau aeriană", lată ce ne face să înțelegem temeiul unei propoziții rostite de Titulescu, care nu a crezut că articolul 16 trebuie amendat ca să devină efectiv: "...Nu există conflict posibil, nu există conflict imaginat, nici actual, nici viitor, nu există conflict latent sau declarat care să nu-și aibă

Nicolae Titulescu, ministrul României la Londra (1922-1932)

judecătorul în virtutea unei legi internaționale acceptată și practică de imensa majoritate a statelor".

Este interesantă, pentru evenimentele zilelor noastre, altitudinea lui Titulescu față de presă și opinia publică. Harold Nicolson, care l-a cunoscut bine pe Titulescu la Conferința păcii de la Paris, a deplins, cum se știe, noua școală a diplomației deschise lansată atunci, ce împiedica negocierii serioase și compromisuri salutare. Titulescu a fost martorul acelorași fenomene. Dar nu a condamnat presa, s-a înconjurat de ziariști și a considerat opinia publică drept un factor ce nu poate fi ignorat în politica internațională.

Ca și Nicolson, a observat, în anii de după primul război mondial, că opinia publică manifesta intransigență, în timp ce diplomații căutau formule mai sule. În 1932, Herriot îi invoca lui Titulescu, sceptic, opinia publică franceză, care cerea plata integrală a despăguburilor de către Germania. Iată cum povestește el mai târziu, în expunerea de la Oxford (1937), întâmplarea:

"La Lausanne, delegația britanică voia pe bună dreptate să anuleze complet reparațiile în schimbul unui armistițiu politic pe zece ani și a concesiilor Germaniei la Conferința Dezarmării care se ținea tot atunci. Am fost însărcinat să vorbesc în acest sens cu prietenul meu Eduard Herriot. N-a vrut să audă. A declarat că opinia publică în Franța nu ar accepta un asemenea aranjament. Cîteva zile mai târziu, Herriot mi-a spus: «Am ciștigat o mare victorie. Am obținut trei miliarde de mărci pentru Franța.» «N-ai să-ți vezi niciodată?» I-am răspuns destul de supărat. «Asta-i posibil, spuse Herriot. Dar putem vorbi despre ei, și asta conlează în politică.» Astăzi, comenta Titulescu, nimeni nu vede aceste trei miliarde de mărci și nimeni nu vorbește de ele. În schimb, nu avem nici armistițiu politic, nici acord militar. Acum mai bine de doi ani, Germania

și-a luat singură drepturile pe care le cerea și care i-ar fi putut fi acordate pe bază de contract. Și astfel, viața internațională a intrat într-un haos la care nimeni nu vede sfîrșit".

Situația s-a schimbat și, în anii dinaintea celui de-al doilea război mondial, opinia publică, doritoare de pace, devenise pentru politicieni un argument al concesiilor față de puterile ce voiau să impună prin forță o nouă ordine europeană. Aceasta l-a făcut pe Titulescu să spună, în aula Universității din Bratislava, unde a primit titlul de doctor honoris causa, în 1937:

"Oh, biet om al străzii! Să-mi fie permis să-ți iau apărarea cel puțin aici, la Universitatea marelui Comenius... E ușor printr-o educație potrivită, să faci pe omul de pe stradă să înțeleagă, că Solidaritatea națiunilor este altă de strînsă, că nu poți să atingi fără urmări pe una, fără să faci rău alteia... Cînd omul de pe stradă e în stare să-și dea viața fără să știe de ce, cel puțin să-i arătăm respectul ce i-l datorăm, explicîndu-i deschis care e datoria internațională a țării sale și prin asta, care este propriul său interes... Nu, nu mi-e teamă că omul de pe stradă împiedică guvernele să-și declare dinainte politica lor..."

Și aici intervine una dintre cele mai frumoase metafore ale textelor titulescuene: "Pentru mine, situația opiniilor publice din Occident seamănă în mod ciudat cu un film Kodak deja expus, dar nu încă dezvoltat. În ceea ce mă privește, eu văd deja imaginea. Omul de pe stradă nu o va vedea decît în ziua în care evenimentele vor fi permis dezvoltarea filmului. Dar atunci va fi prea târziu: războiul va fi inevitabil și omul de pe stradă va trebui să-l facă".

Ideea constituie o moștenire specială pentru cei ce construiesc teorii internaționale sau pentru cei ce practică diplomația: să adopte abordarea pe termen lung și să încerce să vadă filmul înainte de a fi dezvoltat.

ANȚĂRT

Manuscrisul romanului avea vreo cinci sute de pagini dactilo. Era de inspirație istorică. Totul numai document transfigurat artistic. Norocul îi surmise când găsiseră din N. setul de documente (între care și o cronică de 25 de pagini) referitoare la "afacerea sacalelor" din 1715.

Redactorul de la Editură, când îi înapoie manuscrisul, își făcu cruce: "Cum, dom'le, și așa, pe vremea lor? Ca să vezi de cînd ține porcăria! Și vrei să publici asta?" Fu de acord să rescrie romanul, eliminând implicațiile internaționale ale "afacerii". "Ce să-i mai supărăm acum pe unii, pe alții, cînd și așa, nu vezi..."

Noua variantă avea trei sute de pagini. A fost chemat pentru ea la Comitet. După aprecierile de rigoare i s-a explicat clar că romanul, așa cum pune problema, nu merge. Trebuie scos tot ceea ce sugera amestecul în "afacere" a "minorităților", "Nu știi că noi n-avem problemă națională? Vrei să dai apă la moară celor care, și-așa, nu vezi cum ne toacă?"

Rămăseseră două sute treizeci și cinci de pagini. Pentru limpezirea povestirii, i s-a recomandat să mai reducă o sută, cele cu referiri la implicarea domnitorului și a familiei sale în "afacere". Apoi încă vreo alte câteva zeci de pagini, din care se înțelegea că și divanții erau corupți. Rescrise totul și manuscrisul, de o sută nouă pagini acum, se-ntoarse cu rezoluția: "Atenție! A se vedea rolul maselor. Nu înfierează convingător sacaliștii". Mai tăie treizeci de pagini și adăugă alte zece pe care le prelucrase după un articol din revista *Munca de partid*, referitor la ecoul internațional al răscoalelor țărănești din 1888. Aდასუბლუ la Editură, iar la Comitet fu primit cu entuziasm. I se recomandă să renunțe doar la povestea de dragoste dintre șeful sacagiilor și fata Marelui lofoță. În locul ei să dezvolte revolta maselor, transformînd-o în răscoală. Ceea ce și făcu.

Manuscrisul avea acum optzeci de pagini și Editura i-l înapoie cu recomandarea, venită de sus, să renunțe la literaturizarea unui alt moment din istoria noastră și să-i releve toate semnificațiile. Pentru îmbunătățiri, i-au fost dați ca ajutoare doi cercetători. Cum cercetările înaintau greoi, a fost format un colectiv din cinci, cu un conducător științific. Cîteva ani mai tîrziu, au început să apară articole în publicațiile de specialitate. A fost organizată și o sesiune științifică, iar peste alți zece ani apărură și monografia de rigoare, consacrată acestei importante ridicări la luptă a maselor din prima jumătate a sec. XVIII împotriva exploatarea sacaliste.

S-a discutat mult dacă numele său să fie trecut în colectivul de autori (șaptesprezece acum, cu doi secretari științifici). În cele din urmă n-a fost trecut. Oricum, el era romancier și aștia, doar se știa, deformează mereu realitatea. Ca dovadă și romanul pe care îl scrisese, demult, în tinerețe, îl ratase și nu mai fusese în stare să-l rescrie. Și să mai terminăm o dată cu veleitariiăștia!

Mai ales că, la urma urmei, romancierul murise anțart.

UN PRINCIPIU

După îndelungate cercetări, Vasile R. întocmi lucrarea despre principii, cerută de șeful său de secție, cu care acesta urma să reprezinte Instituția la o reuniune științifică balcanică. Era o sinteză de trei pagini și 14 anexe (grafice, scheme). Adăugase și 10 diapozitive, reprezentînd proiectul monumentului "Eroul principal", pe care locuitorii dintr-un mic oraș de la poalele Muntelui Mare intenționaseră să-l ridice primarului lor, proiect abandonat însă cînd s-a aflat dintr-o anonimă că, în ultimele alegeri locale, primarul respectiv nici nu-și depusese candidatura.

Patru schițe de Ioan LĂCUSTĂ

E drept, alegerile avuseseră loc în urmă cu 35 de ani, cine-și mai amintea ce-a fost atunci, pînă și primarul uitase, dar anonima a avut efect. Primarul micului oraș a fost imediat scos din funcție și transferat disciplinar ca ajutor de prefect într-un județ care ar fi putut avea deschidere la Mare. Dar nu avea, căci i-o închisese județul vecin, ai cărui reprezentanți în For reușiseră să obțină votarea unui amendament la Legea 237/839 C prin care deschiderea la Mare se atribuia pe principiul "cine ajunge primul". Și ei ajunseseră primii, profitînd de faptul că ceilalți încă nici nu plecaseră.

Și dacă au ajuns, și-au organizat bineînțeles deschiderea la Mare după norme științifice moderne, ajuțați fiind și de ing. A. J. X., revenit din exiliu din Maroc (40 ani departe și cu dor sfîșietor) care a investit în acest proiect 8736 lei (altă i-au dat doi țigani pe cele 673 drahme cu care se hotărîse să se lanseze în afacere). Pentru a merge bine lucrurile, ing. A. J. X. a mai donat unei creșe aflate sub patronajul Fabricii de făcut valuri o rîșniță de cafea model 1925, un ventilator manual, 27 batiste din hîrtie, două clasoare filatelice și un carnet cu tichete pentru metroul ce urma să se construiască în secolul viitor la Veneția. Era tot ce aduseseră din exil.

Și ce legătură au toate acestea cu

pînă la punct. Suride și mai și, pocnind din degete durduii, cu ochii dați ușor peste cap. Capul și-l răstoarnă peste ceafa groasă și hohotește: "Și eu... odinioară... he, he, he!"

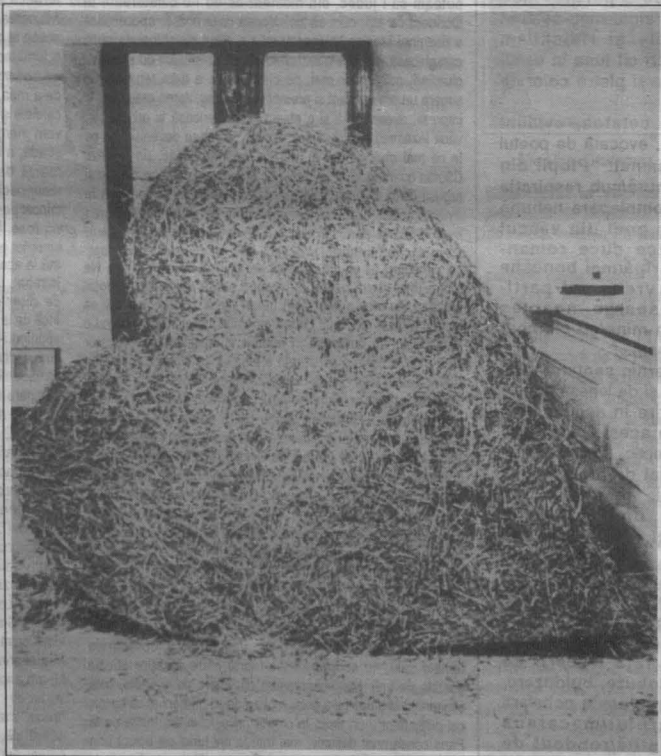
Aștepți să-și dezvăluie ideea poticnită în hohot, dar el, într-un firțziu, ștergîndu-se cu batista pe sub nas, devine dintr-o dată sobru: "Asta e! Restul, cum a zis și Blaga, e lăcere. Încearcă s-o birui, dacă nu mă crezi".

Îți face complice cu ochiul, un ochi bulbulcat, bilă opacă îngropată între punge vineții, și se bate cu palma peste cozorocul șepcii tricolore: "Aici e tot skepsitul. La cenușiuul purtătorului. Altfel..."

Iar nu-și mai termină gîndul. Stopul s-a schimbat și Fecioru se grăbește să treacă bulevardul. Dincolo, a văzut pe un altul și nu vrea să-l scape. Are să-i spună și lui ceva esențial.

Fecioru știe totul și încă multe pe deasupra despre scrisul tău. Te-a citit înfîmplător într-o gazetă și-a decretat: "Mergi poticnit. Prea multe virgule". Nu vrea să te descurajeze și-ți prescrie, surizător, un sfat: "Fii mai bărbat, amice, mai slobod, ce aștia sintaxă?" Și iar suride. Surisul lui e un hat cu pelin prăfuit; la margine de drum.

Spun unii că Fecioru ar fi încropit, cîndva, un volum. Nu se știe prea bine ce era - poezie sau roman. Versiuni diferite. El însuși ocolește, surizător, amintirea operei sale. "Am lăsat s-o

Jim DINE: Nancy și cu mine în Ithaca

comunicarea despre principii întocmită de Vasile R. pentru șeful său?

Habar n-am! Mi-a plăcut însă titlul schiței pe care aș fi vrut s-o scriu: "Un principiu". E ca și cum ai spune: un erou, sau un mausoleu, sau un minunat cer senin. Cum însă principii sînt multe, mai multe decît ne-am putea imagina (fiecare locuitor al Terrei are mult mai multe principii decît crede el că au toți ceilalți pămînteni la un loc), mă opresc aici. Punct.

FECIORU

De felul lui, e săitor. Unde nici nu te aștepți, apare surizător, cu un sfat proaspăt: "Lasă, tătucu, nu te problematiza. Arta..." Nu-și mai duce gîndul

miștie timpul. Nu mai merita. Altceva sînt eu acum în scris".

Frecventează cîteva cenacluri. N-a citit niciodată. Ascultă plictisit, pufnind neori "Ha! Îl așteptă la ieșire pe cel ce a citit și-i șoptește "Ai ștofă, tătucu, dar... vezi, mai e și chestia cu..." Și iar își pocnește degetele durduii, închîpînd un înțeles din trei pocnete. Pare astfel și mai profund în rubiconda lui gîlgîială.

E curiosot Fecioru. E atît de curiosot, încît e tot mai mult ocolit. Vine spre tine, făcînd din depărtare semne agitate și rămîne molfuz cînd vede cum îi întorci spatele, schimbîndu-ți brusc direcția de mers.

- Hei, bă, strigă Fecioru avîntat. Aveam un sfat să-ți spun...

Cum nu vrei să-l auzi, oftează în urma ta: - Sărmanule, te-nvătăm să scrii ca oamenii. Nu-l, de fapt, oftă. Fecioru zîmbește plin de milă. Milă de scrisul tău. Lui, care pînă și cînd

se semnează în condica instituției în care lucrează, ezită, în fiecare dimineață, să-și caligrafieze numele adevărat, folosind pseudonimul sub care, la un concurs de epigrame, a fost descalificat pentru plagiat.

MICȘUNEL

Eu sînt calul lui moș Tache. Nu cred că vă mai amintiți de mine. Aproape nici eu nu mai țin minte multe din toate celea care s-au întîmplat cîndva, demult. Îmi amintesc doar că atunci, cînd a fost cu prigonirea calilor, moș Tache m-a ascuns în becii. Un an și trei luni m-a ținut ascuns. Ne-am descurcat, ce să spun. M-am ales doar cu un reumatism polipotocovit și cu miopie staționară.

Rămăsesem, după cum am aflat mai tîrziu, singurul cal viu din întreg raionul.

Dar, cum se întîmplă pînă și-n Biblie, am fost vînduți, moș Tache și cu mine. Ne-a denunțat ginerele lui moș Tache, în schimbul unui post de brigadier șef la SMT-ul de peste deal.

Am fost ridicăți așa cum se cuvine: într-o noapte de februarie, la ora două fix, înghesuți într-un "Gaz" (special adaptat), legați la ochi și duși într-o direcție necunoscută. Mie îmi băgaseră și dopuri de plută în urechi.

În zori, m-am despărțit de moș Tache. De atunci nu l-am mai văzut. Pe mine m-au dus mai departe. Dar numai noaptea. Ziua mă încauiau în cite un birou și-mi citeau "Codul penal pe-ntelesul tuturor".

În cea de-a șasea noapte am ajuns - cum am aflat mai tîrziu - la capătul drumului. Era acolo un Institut cu o directoare care-și dăduse doctoratul cu o teză despre "Tipologia copitelor cabaline în primele două cincinale". Și, tîrnisam, se trezise directoarea că, de fapt, ea nu văzuse în viața ei un cal în carne și oase. Amenița că-și dă demisia, dacă nu i se aduce un cal viu. Și i-am fost adus eu. Mai rămăsese încă un cal în viață, unu Mișu al Vădanei, dar acela se afla la zece nopți distanță. Așa că m-au preferat pe mine.

M-a studiat un sfert de ceas directoarea aceea, după care a spus doar: "Îl vreau pe holul dinspre bibliotecă". Și așa am ajuns acolo. Împăiat.

Dacă o să mă întrebăți cum e cînd te împăiază, nu pot să vă răspund. Știu doar că nu te mai miști după aia. Îți piere pofta de mîncare, de nechezat, de galop și de toate celelalte poftes. Doar aburul dimineților, cînd vine cu mireasma pajistilor din depărtarea depărtărilor, te ține uneori să oftezi. Și cînd dau cu aspiratorul pe tine te gîdila ceva nemaipomenit.

Îmi plăcea la Institut că, mai în fiecare duminică, veneau pionieri participanți la concursul național "Recunoașteți animalul"? Tare mai îmi era milă de bieții copilași care se holbau la mine și, majoritatea, picau la proba asta. Din cînd în cînd cite unul, mai istet, spunea că se află în fața unei "motociclete de cow-boy".

Apoi m-au mutat la Muzeu, cînd s-a desființat Institutul. Nu prea știau unde să mă așeze. În cele din urmă, m-au plasat lîngă un urugantan (era singurul loc mai cu lîrgime). Încet-încet m-am împrietenit cu Zonzi. Nu știu cum face el, dar e mereu la curent cu ce se întîmplă în lume. Cred că i-au uitat vreo pensă cînd l-au împăiat și prinde cu ea programul doi de la T.V., inclusiv tevesenc (bibisiul nu-l ascultă, că Zonzi e din Africa francofonă).

De la Zonzi am aflat că moș Tache încă trăiește. Are doi cățiri, patru nepoți și n-a vrut să-și ia pămîntul înapoi. A cerut doar să-i spună ce-au făcut cu Micșunel, calul de l-au arestat atunci.

Micșunel, pentru că m-am născut cu o stea în frunte, ca o mișcunele. Cînd se face curățenie generală la Muzeu, mi-o mai întărește acum, cu puțin tîner, domnul Pomiră, decoratorul.

George CUȘNARENCU

OSPICIUL PERSONAJELOR LITERARE

(satira VI)

De cum cobori dinspre Lizeanu și-ajungi la Sf. Gheorghe,
Pe mîna stîngă, lîngă domeniul familiei celebre, Sorge,
Tupilat printre garduri, boscheți, tise, zade, larice,
Decorat cu console, contraforți și ornamentale varice,
Cu alei de pietriș, marmori, iarbă grasă și specii rare
Se-naîță falnic, ziguratic; *Ospiciul Personajelor Literare*.

Seamănă cu o bicicletă din cărămidă aruncată pe-o parte
Cu o mulțime de păsări vopsite, trăind cu suflete moarte;
E impunător, tulburător și misterios ca întreg Universul,
E igienic ca o rezervă de spital, evoluat ca și Mersul;
Aici stau, la grămadă, cei intrați în viață ca personaje,
Oameni vii care trăiesc enigmatic ca niște alese miraje.

Ele au făcut în viață o mulțime de fapte și lucruri bune,
Răniți în războaie și-amor sau doar alcătuitori de urne;
Alții trăiesc și-acum în cărți fără să fi făcut nimic
În afară de a privi viața prin telescopul format de buric;
Unele personaje au iubit, au dansat, au privit și cules
Fără să fi priceput de la viață aproape nimic, ce eres!

Au călărit doar pe spinările dure ale iepelor de zile,
S-au rostogolit prin plăpumiile nopților ca pătratele bile;
Au rîs, s-au aruncat sub roți, în cap, în cascade,
Au făcut prin existența de zi cu zi apreciate parade;
Dar acum, eviscerate, personajele se întorc în romane
Spre locul lor etern: ale bibliotecii zdrențuite vagoane.

Stau acolo strivindu-și coastele literare, prințese și cai,
Saltimbanci, neveste care nu s-au mulțumit cu mălai,
Bărbați cardiaci care-au iubit pînă la ultima suflare,
Marinari care au preferat talciocuri și călătorii pe mare,
Fete care îl conțugă la infinit pe alambicatul "a fi"
Băieți dintr-o bucată, rostind "to be, or not to be".

Cameriste, pedichiuriste, femei simple de la țară,
Venite la oraș după meșteșuguri și mesuri pe sfoară,
Ingineri sosiți în brazdă să-i învețe pe țărani meserie
Și pe modști arta de a proiecta și a țese o simplă tichie;
Personaje vechi și mai noi, medici, fufe și salahori,
Oameni simpli și complicați care se luptă cu mori,

Clițemnestre, Oedipi, Cațavenci și o alergare de cai,
Zoe, Cezari care mîngîie blonde vopsite brunete, vail
Fete de la oraș cățărîndu-se pe înalte banchete de
Mercedes,
Căutîndu-și destînl pe care alții li l-au ales;
Boieri cu valize cu cifru, pline de promisiuni fugare
Care acasă se plîng nevestelor de acute dureri în șale.

Astfel, lucrurile s-de-a-ndoaselea ca puicile de la "Cina",
Cînd imblîndu-te, își recunosc pe față vina,
Aidoma cuvintelor spuse cu tîlc pe la cite un party
De băieți care o încolăcesc cu brațele pe copila Marty
Venită din romane ca o pasăre din pădurea deasă
Pentru bărbații care nu iubesc cartea - special aleasă.

Aici, tocmai în Ospiciul Personajelor Literare
Am poposit și eu, umilul, ca o actinie într-o scoică de mare;
Mort fiind și totuși atît de viu, ca o apă
Ce sufletele le erodează, învîlmășesc și le sapă,
Să vorbesc, să mă împrietenesc și să rid cu acestea
Cuprînsul în cărți să apară și să le ducă departe vestea.

Știam că întreprinderea nu-i deloc ușoară, că-i beteagă
Și o să cadă peste bustul lui Budai Deleanu dintr-o
ogradă,
C-o să-nceapă să plouă din cer cu blocuri grele de
piatră,
Că nebunii vor fi-mpărăți, regii o vor șterge spre șatră,
Că sugarii vor desena machete, iar morții vor reveni la
viață
Sfidînd legea universală care spune că Viața-i o ață.

Distinsele Personaje vorbeau încîfrat, în citate,
Amintind de situații, drame, comedii, vodeviluri, toate;
Jucau wist, țineau în brațe servante, iar fundurile lor

Acopereau pe Shakespeare în quarto și Platon cu poze
color;
Personal nu dau un ban pe Viață și desenez pe pereți,
Însă sînt zile și nopți cînd îmi vine să mușc din ereți;

Cînd nu mai suport să aud cuvinte și semne, drame și
comedii;
Lumea merge-nainte mereu, aidoma unui joc bătrîn de
copii.
Îl înțeleg pe Hamlet cînd zice "aceasta-i întrebarea",
Ofelia își lasă capul în poala-i, ca să asculte marea,
Dar pe stradă viermuiește lumea, plină de ceasuri,
Doxe,
Îndrăgostiții oftează în umbra lăsată de Lună prin Boxe.

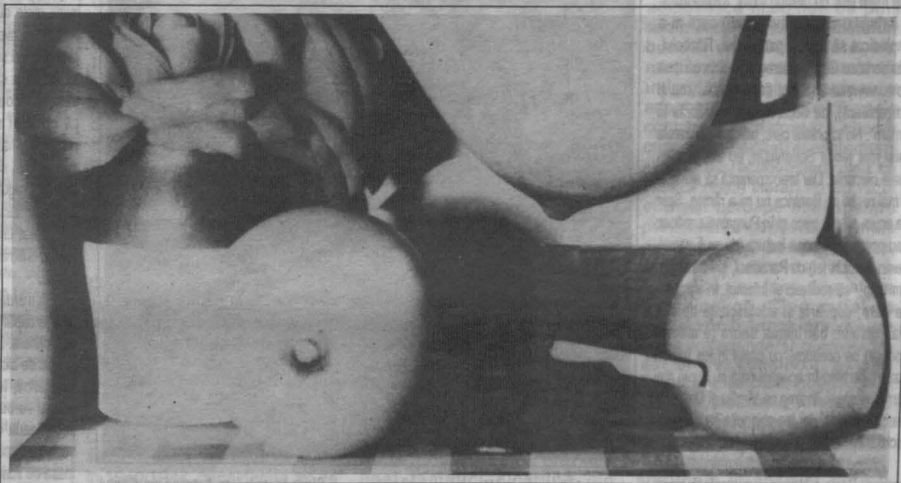
Degeaba îmi spune Ștefan că Moldova-i a noastră
Cînd cuvintele vin pînă la mine ca lumina prin glastră;

De ce, de ce? a sărit Nastasia, sărîndu-mă pe gură
Minciuna este adevărul care de obicei se fură.
Ce e mai înălțător decît un frumos ideal prăbușit
Descris cu simțire și pus în gura unui om umilit?
Dezleagă chinurile iubirii dintre un alb și o femeie maro,
Ia-l ca exemplu pe năbădăiosul și cu nasul ca Cyranó.

Da, se trezi din somn și vorbi Cațavencu,
Pune-ți numele pe-o carte, cu litere mari: Cușnarenacu;
Fă să plîngă lumea, stoarce-le sufletul gingaș și duios,
Taie cu lama, mergi cu cea mai cumplită dramă pînă la
os;
Inventează, compune în seriile nesfîrșite și reci
Capete de operă aurite, închise între coperți pe veci.

Caută, spuse Altisidora, să judeci zilnic mai cu folos,
Bătrîne, Xantipa-i a ta fără să intri pe ușa din dos.
Fă personaje dure, ca tălpile negre ale unui Mare
Nefericit,
Vinde indulgențe, iluzii și neapărat cite-un mit;
Dă viață femeilor slabe chinuite de bărbați imaturi
Dezlănțuie patimi și stinge cu *eau de cologne* marile
uri;

Trimite-ne personaje cu dinții din piatră de pe planeta
Marte,
Gratulează-ne cu ceea ce afară lumea numește Carte;
O fi viața noastră cît goul din sticla de lapte,
Dar fă-ne să luminăm ca farul în întinata noapte;

Tom WESSELMANN: Dormitor - cutie cu sîni

Trec pe lîngă mine, șoptind, personajele lui Cantemir
Bîrfînd alambicat, nici măcar nu mai pot să mă mir;
Neveste care susțin c-au născut și sînt totuși virgine
Cîmînd că se tăvălesc năvalnic în imaginare vine.

Mă trag toți de haine, mă invit în deșănțata lor horă
Promițîndu-mi că mă vor considera ca pe o apropiată
soră.
Ele, personajele plăsmuite cu grijă de mari scriitori
Care au călărit cu bocanci de plumb creasta albilor nori.
Văd și scriu, dar este un așa de cumplit întuneric,
Încît un Prieten de suflet îl iau drept Venetic.

Mutul ot Puntureni, cu mațele-afară, șade pe vine
Privește în zare, dar mai adînc privește în Sine;
Spune tuturor că menirea lui e să compună plate
Poeme
Cu care să iasă, în cele din urmă, din oareșcari Dileme;
Prin ferestre întunerice ca niște scame, cu teamă iese
Nelinıştea se strecoară subtil ca într-un decor din Piese.

Phylipides, cu zîmbetul tragic, ochii și-i scoate
Azvîrlîndu-i în cupa învățătorului, care-i Socrate;
Karenina se aruncă în fiecare amiază sub roțile de tren
Și ride apoi veselă ca un - de la sanie dezlegat - ren;
Vitoria Lipan străbate culoarul pentru a-și găsi bărbatul,
Înghîțitorul de săbii vrea să înghită balustrada de-a latul.

Prieten, le-am zis, viața noastră-i ca un căoi puțin
îndulcit,
Pămîntul o fi ca turta de ceară și poate puțin paradit,
Vă respect, vă citesc și vă povestesc mai departe, ades
Dar nu încercați să-mi îndeșați pe cap orbescul vostru
fes.
Sînt sătul de minciunile pe care cu mîna mea le-am
scris
Și-aș vrea să scap de ele ca de un lung și paranoic vis.

Cîntă Cetatea, pe trepăduși, cucoane sau *Night Calls*
Strigă durerea toată și-apoi pretinde clar, *new balls*.

Prin fața mea brancardierii cară trupul neînsuflețit al
Annei,
Cineva aplecat peste apă deblochează scurgerea
vanei,
Jupîn Dumitrache și Bagabontul aleargă peste maidan,
Zița oftează și crede că dragostea ei arde în van.
Scene din astea se repetă pe holuri, în curte, pe scări
E un miros acru de literatură care-mi pătrunde prin nări.

Ce să fac? Îmi spun încercînd să scap de sirene.
Să ascult îmbătătoarele cuvinte care le curg prin vene,
Țipetele zbuciumate de personaje moarte și încarcerate
În propriile lor fantasma de hirtie, fără de moarte?
Să intru în hora creatorilor de drame și vodeviluri
De care ride lumea ca de niște ridicole și secete Niluri?

Să mă cocoșez deasupra mesei de lemn, luminată de
sus?
Să scriu viața altora și s-adorm cu capul înspre apus?
Să mă chinu, să croiesc întimplări adînc meșteșugite
Pe lîngă care să treacă oamenii, cu priviri grăbite?
Să umplu un salon, numărul 6, cu fantasmice fețe
Pentru ca alții să-mi împlinte în piept, prelungile bețe?

M-am retras spre ieșire, m-am lipit de grilaj.
Din depărtări viața răzbătea clocotind sub pavaj;
Strigătele de iubire, de răzvrătire și de speranță
Se ridicau peste Oraș ca o dusă de vînt, colorată,
zdreață.
Îndepărtat, scăpat din stori și pierdut în necuprinsa
zare,
Rămase falnic și însingurat, Ospiciul Personajelor
Literare.

5 martie 1992

Să mă întorc la Nego sau la calul meu.

Fac parte din asociația de călărie Craiova: aici, la o școală de ofițeri, în 1939, m-a trântit un cal la defilarea de 24 Ianuarie. Aici mi-a fost dat să fiu trântit de viață, sfârșindu-mi zilele în umbra unor proști geniali - și viceversa. Mă duc din când în când la hipodrom, încălec în scribă un fals cal arab (a cărui rație se fură de către un responsabil, fost plutonier la aviație). Călăritul nu mai are farmecul pe care îl încercam în tinerețe. M-am îngârșat, calul mă simte: el e sub greutatea sa normală, e normal să simtă față de fundul meu ce simte Lizi față de hoțul care e responsabil la salămurii și slănină. Facem un trap royal, un buestru spaniol, un ușor galop ungureș. Nu merge. Calul nu crede în mine, eu însumi mă simt prost față de el. Sunt un fost călăreț, el e un fost cal de călărie, amîndoi ne gîndim la mincare, la supraviețuire. Cu a mea nepoată (pe care o cresc în vederea posterității mele), mergem duminicile să vedem grajdurile: trist, foarte trist. Paznicii plecați, sau beți morți. Țigani intermediari încarcă ființ din grajduri. Căii mestecă paie refuzate la fabricile de celuloză, se uită spre mine cu aerul acela de mută acuză pe care o au victimile resemnate. Adăpăm: beau, le e sete, dar după ce să bea apă?... Atunci, numai atunci, îmi aduc aminte de munții mei, de herghelile mele, de pășunile de acolo. De libertate, de "Minzul" lui Blaga, de stîna care nu e și deparie, de timpul care aici nu are nimic comun cu Istoria... (Să-i arăți și lui Daddy această poză de familie: face! Să nu uităm că ne cheamă și Caranica, am fost ciobani, caii ne-au fost mult mai aproape decît revoluțiile sau ghilotina. Nu?)

I-am scris lui Nego planul nostru de a ne întîlni la un simpozion Radu Stanca. Mă pregătisem, aveam un plic cu afișele conferințelor mele despre El: alte afișe cu premierele de la Teatru de pe vremea cînd pe el îl jucasem, eu încă așteptam. (Aveam un director din Orăștie, ardelenian cînd e prost e și mai rău decît olenii, l-am întrebato de ce pe mine nu vrea să mă joace. Am șapte piese gata, aș fi reabilitat, de ce? Mi-a spus: "Mori miine și poimîne te pun pe afiș. Uite, Stanca, Blaga au murit, cu ei nu am probleme". Asta a fost. Păcat.) Deci, nu fără emoție (voiam ca Puiu să se uite la inima mea, voiam ca tu, Eta, să îmi vorbești despre inima ta), ar fi fost ultima noastră întîlnire, ieri am primit telefonul că totul se amină ad kalendas... Din motive obiective... Poate că voi știți de ce, eu, aici, doar presupun: *Cercul Literar nu e iubit în Cluj*. Cum să fim? Noi suntem un grup de martori ai unor cariere, ai unor crime literare, ai unui deceniu ce trebuie uitat: de ce să ne adune exact acela care au tot interesul să ne știe risipiți și uitați? Poate mă înșel: nu pot să uit că volumul meu de proză a fost refuzat de "Dacă" (ai cărui șefi erau foști elevi ai mei), că nici un turneu cu piesele mele nu a fost admis la Cluj.

Nu-i nimic. Vin, numai pentru voi, îndată ce primăvara se va instala cu acte în regulă. Regret că Liviu Rusu e supărat pe mine

(probabil că l-am citat pe Vianu, sau mai știi ce altă crimă abominabilă am comis?), sper că iubita mea, Rita, a ieșit din crisalida ei de gips, mai sper să îl pot contempla pe tinerii înșurăței, Daddy și soția. Abia acum, vom putea descria primele sechele de piclis și amok - absolut inerente primului an de căsnicie. La noi, în Valea Jiului, primii trei ani se cheamă "anii cîinilor": nu știu de ce. Psihologii americani vorbesc de "stressul lanțului", un fel de spaimă ce te apucă, gîndindu-te că de-acum asta va fi totul, cărarea e aleasă, adio libertate, adio fantezie. Adio Mamă. Într-o piesă de Thornton Wilder (un clasic) e imaginat un tînar care mereu și mereu evadează sufletește de lingă tînăra sa soție, spre a veni să pîngă în brațele mamei. (Soția, în brațele tatălui ei: Oedip - Elektra). Nu știu dacă e așa, ceea ce eu încerc acum e un așa zis (de mine botezat) complex-Tolstoi: tot mai des îmi vine să îmi fac bagajele și să fug la gară. Să plec, unde? Nu știu. De ce? Nici asta. Dar îmi vine, desigur că Lizi simte asta în ochii mei; eu pîdesc mugurii ei de senilitate: să văd ce formă de bătrînețe va face, orice surpriză e posibilă: va fi o cață, o gață, o mierlă, o Baba Guy, sau vreo piosă sfințit Theresa de Craiova; fiindcă totul e posibil. Eu, ca formă de senilitate, sunt dezvoltat; se știe cum sunt, ce voi deveni; dar în cazul soției mele, lucrurile sunt încă în stare de potențialitate crepusculară. Dar complexul Tolstoi rămîne, indierent de cît de zîna e nevasă-tă; desigur Puiu e scutit de asta, el e doctor, imun față de orice rău literar: Tolstoi, contele, mereu fugea la gară (care era la trei zile de drum de IASNAIA POLIANA). Acolo a și murit, în gară, cu ocazia ultimei sale fugi. Nego - căruia îi povestisem despre aceste pomiri rusești ale mele - mi-a spus că și el e la Köln, tot din cauze tolstoiene. Eu cînd am o criză mai gravă, sunt nevoit să stau la Hotel Cișmîgiu, să văd cîteva așa zise soții credincioase și ideale, și după trei zile mă întorc spășit la Lizi.

Am întîlnit nu de mult în tren o ființă bizară, era una din duioșile mele amoroase din junele. Un vis, o zîna, un paradis ratat. Am călătorit cu ea, pînă la Tîrgu Jiu, își aducea aminte de mine, îmi spunea: "Gary, dacă nu erai porc te făceam om!" Doar la despărțire, eu sărutîndu-i mîna, ea mingîindu-mă lertător, mi-a spus: "Ghiță, Ghiță, cum ai putut să mă părăsești pentru curva aia din Măgurele!" Rămăsesem interzis: niciodată nu am fost nici Ghiță, nici în Măgurele. Mă confundă. Dar, pe urmă și eu mi-am dat seama că nu mai semăna cu o fostă iubită a mea, eu îi spuseseam că sunt Gary, ea acceptase acest postnume de alint al meu, dar pentru ea eu eram Ghiță. Din Măgurele. Și mi-am mai dat seama că nu mai țin minte clar cum se numea aceea cu care semăna, și nici în ce oraș a avut loc întîlnirea noastră.

(Totdeauna la sfîrșitul scrisorilor, mă prostesc. Adio.)

UN PEISAJ LITERAR SCUFUNDAT

În 1921, Franz Kafka a lansat un paradox, referitor la literatura germană a evreilor din Praga. Aceasta, susținea el, ar fi fost rezultatul a trei imposibilități: "imposibilitatea de a nu scrie; imposibilitatea de a scrie nemțește; imposibilitatea de a scrie altfel". Cam la fel s-ar putea afirma și despre literatura de limbă germană din Bucovina*). Peisajul literar care a ființat în Cernăuții de odinioară și în jurul orașului a atras numeroși cercetători, din Austria, România, Germania. Și pe bună dreptate. Căci nu poate fi trecut cu vederea un spațiu care a dăruit literaturii germane și celei europene nume precum Paul Celan, Rose Ausländer, Alfred Margul-Sperber, Alfred Kittner ș.a.

Cei mai numeroși vorbitori de limbă germană au fost, în special după 1920, evreii, lucru explicabil prin vecinătatea Galiei, precum și prin dezvoltarea unui climat specific, sub ocupația austriacă și apoi după înfiptuirea Unirii din 1918. Interesul vădit față de o literatură-atît de importantă se vedește și în alegerea de studii care, apărută cu oarecare timp în urmă, rămîne actuală prin serozitatea și, uneori, noutatea conchuziilor. De altfel, editorii sînt doi binecunoscuți germani din Graz, profesorii Anton Schwob și Dietmar Goltschnigg.

În cîteva foarte bune pagini de analiză a bazelor politice și cultural-istorice ale literaturii germane din Bucovina, Kurt Rein delimitează cu justețe cîteva perioade: de început (de la - zicem noi - răpirea Bucovinei pînă în 1848); a doua, mergînd pînă la înființarea Universității cernăuțene, în 1875; a treia, de înflorire, pînă în 1940/1944, considerată tot de înflorire, cînd Bucovina a revenit la patria-mamă; în fine, ultima, de stingere, cînd scriitorii bucovineni de limbă germană s-au împrăștiat în exil. Incorporarea Bucovinei în Ucraina a însemnat nimicirea literaturilor română, germană și idiş.

Față de o cunoaștere amănunțită și exactă a realităților istorice și culturale, pe care o vădese toți autorii studiilor antologate, intoleranța și agresivitatea pe care le exhibează Edith Silbermann uimesc. Spre stupefacția cititorului de bună credință, autoarea - născută la Cernăuți, deci, se presupune, cunosătoare a istoriei locurilor natale, vorbește de "rumänische Herrschaft über diesen ehemaligen Landesteil der österreich-ungarischen Monarchie" (p.311). Oricine poate să aibă nostalgiile lui, chiar și, vorba lui Musil, a "Kakaniei", dar Bucovina a fost, "odinioară", parte componentă a principatului Moldovei. Ceea ce cunosc absolut toți ceilalți autori.

În mod firesc, se fac referiri și la literatura și cultura română, deși mi se pare că legăturile și interpătrunderile, incontestabile, româno-germane din Bucovina nu sînt atinse, în volumul de față, nici pe departe în raport cu amploarea pe care au avut-o. Hans Bergel urmărește, de exemplu, în amintirile sale

despre Margul-Sperber, atmosfera bucovineană din anii de după încheierea celui de al doilea război și modalitățile pe care le-au încercat scriitorii germani din capitala României pentru a supraviețui tăvălugului dictaturii.

Observații extrem de interesante, pentru a defini specificul literaturii germane bucovinene, sînt cuprinse în articolul lui Hartmut Merkt. Referindu-se la paginile semnate de scriitorii evrei (după români și ruteni, evreii constituiau, în 1910, a treia puternică etnie bucovineană), autorul este de părere că evreii emancipați, din acest ținut, vorbitori de limbă germană, au intrat într-un fel de exil interior, în speță lingvistic, iar reprezentanții lor intelectuali și-au căutat identitatea spirituală prin poezie.

Observația este justificată, între altele, și de versurile lui Paul Celan, asupra cărora se opresc numeroase din studiile volumului, aparținînd lui Dieter Schlesak, Hartmut Merkt, Edith Silbermann, Michael Jakob. Fiind vorba de versuri de o valoare indiscutabilă, analizele s-au putut desfășura cu mai multă dezvoltare, făcînd apel la o metodologie modernă. Studiile reunite în volumul prezentat acum constituie o incontestabilă reușită în cercetarea opereii lui Celan.

Despre Rose Ausländer scriu Ingrid Spörk și Johann Holzner, subliniind aceeași apetență pentru refugii în cuvînt, într-o patrie imaginată construită cu ajutorul limbii (germane), pe vremea cînd, credea poeta, "pămîntul încă mai era rotund; nu culuros, ca astăzi". Este reliefată prezența unei tematici alcătuită din perechi, precum căutarea eu-lui și prețuirea limbii, sau patria alăturată legendei (basmului). Este vorba de un dramatism al aspirațiilor spre universal idilic al unui Cernăuți de odinioară, considerat un oraș al muzelor și devenit, după ocuparea lui de trupele naziste, un spațiu în care "a scrie înseamnă a viețui. A supraviețui".

În acest context, este de remarcat restituirea poeziei scrise de Selma Meerbaum-Eisinger. O întreprinde Wolfgang Emmerich și Sabine Werner-Birkenbach, studiind puținele versuri rămase de la adolescenta moartă într-un

lagăr de deportare. Tot o restituire întreprinde și Horst Fassel, în paginile consacrate lui Leo Katz. Originar din Siret, acesta a avut o viață caracteristică tuturor scriitorilor evrei de limbă germană din Bucovina, pendulînd între România, Austria, Germania, Franța, Statele Unite, între social-democrație și comunism. Ambele romane ale lui Leo Katz au tematică românească (*Vînătorul de morți* și *Vremea semănatului*).

Antologia îngrijită de Anton Schwob și Dietmar Goltschnigg cuprinde pagini de analiză temeinică a scrierilor lui Alfred Gong, Gregor von Rezzori, Georg Drozdowski, Joseph Gregor, Karl Emil Franzos, despre unele periodice cernăuțene ori despre prezența literaturii germane din Bucovina în presa transilvăneană.

În ansamblu, volumul *Die Bukowina* reușește să adîncească imaginea de pînă acum despre o parte a literaturii bucovinene. Din păcate, corelațiile cu literatura română sînt întîmplătoare și nu totdeauna argumentate, cu toate că unele contribuții se datorează citora cunosători avizați și ai literaturii noastre. Să recunoaștem însă că istoricii noștri literari nu au făcut ei înșiși aproape nimic pentru prezentarea scriitorilor români din Bucovina, pentru analiza, din punctul nostru de vedere, a ceea ce e a fost literatura bucovineană. Cînd astfel de studii vor fi încheiate, se va putea întreprinde și o privire de ansamblu, complexă, asupra fenomenului bucovinean, mai ales din perioada interbelică. Împrăștiată în toată lumea, toți cei ce au contribuit într-un fel oarecare la derularea unei vieți spirituale intense și într-un climat de toleranță, specific adevăratei culturi, au rămas cu nostalgia obcinelor. "M-am întrebato adesea dacă nu ar fi fost mai cuminte să fi rămas, lingă fagul din patria mea" - îi scria Celan, în 1960, lui Margul-Sperber.

Dan MĂNUCĂ

*) *Die Bukowina. Studien zu einer versunkenen Literaturlandschaft*, hrsg. Dietmar Goltschnigg und Anton Schwob, Tübingen, Francke Verlag, 1990, 465 p.

Duane HANSON: Motociclist

CULTURA EUROPEANĂ ȘI "PERSOANE DEPLASATE"

Când se va scrie istoria presei din exil, un rol fundamental i se va acorda revistei "Buletin european" (1950-1992), care apare de mai bine de patru decenii editat de Fundația Europeană Drăgan. Buletinul a polarizat în jurul lui colaboratori de mare prestigiu ca Mircea Eliade, Eugen Ionesco, George Uscătescu, Grigore Galencu, Angelo Morretta (Dan Petrașincu), Horia Roman ș.a. O colaborare prețioasă, de referință rămâne aceea a lui Mircea Eliade. Textul apărut în 1955 e ca și inedit.

"Buletinul european" și-a extins aria de preocupări, de inițiative, de probleme la ordinea zilei. Dialogul cu actualitatea imediată a reperat succese și când a fost vorba de literatură. Fenomenul european asumându-și și destinul și menirea literaturii, ca expresie a sensibilității și gândirii moderne. Revista a reținut și în acest caz studiile de sinteză privind literatura statelor europene, specificul fiind înțeles ca un factor esențial al universalității. Buletinul lansând în acest sens arhete, dezbateri, colcvii, mese rotunde. Discuțiile au valorificat ideile europene, necesitatea de a vorbi și de a defini literatura europeană: concept, specific, tematică, valori, structuri, limbaj, accesibilitate.

Toate aceste idei au fost teoretizate, regândite, judecate în funcție de realitatea literară actuală. Un proces al valorificării nicicum limitat la o singură cultură sau literatură, ci la întreg spațiul literar și artistic european clasic și contemporan. Și nu au fost excluși din discuție scriitorii din exil, contribuția emigrațiilor, refugiaților din Est. Problema a fost dezbătută de mulți specialiști, dar noi reținem opiniile unui mare savant: Mircea Eliade (*Cultura europeană și "persoane deplășate"*, v. "Buletin european", Roma, iunie-iulie 1955). Acceptând ideile lui Arnold J. Toynbee, istoricul religiilor teoretizează conceptul de cultură europeană și condiția exilatului, refugiaților, sau cum îi numește el "persoane deplășate". Mircea Eliade definește cultura europeană, literatura Europei, insistând asupra unor exigențe de natură morală și socială trăite în "diaspora", de către scriitorii din Est care și-au părăsit țările de origine pentru a gândi și a scrie în libertate: "Imensa majoritate a refugiaților sânt alcătuiți dintr-un cu totul alt aluat: ei au ales exilul tocmai pentru că nu sânt nici obsesivi, nici sceptici, nici dezrădăcinați. Cea mai mare fericire a lor ar fi fost să rămână acasă la ei și să poată munci; ei iubesc viața, munca, libertatea." Acoastă invazie din Est către Vest, și din toate categoriile sociale, vorbește și de solidaritatea culturală europeană, de un specific sincronizat cu tendința de a cuceri și instaura un stil european în cultură, în gândirea artistică. Există o cultură a exilului, există o literatură pe tema exilului și specificul ei face parte din literatura europeană, universală. Ambasadorii culturii europene trăiesc în SUA, Africa, Australia, America de Sud. Ei reprezintă valorile europene. Mircea Eliade cunoaște foarte bine fenomenul și îl definește cu inima celui care trăiește departe de țară, în exil:

"De la început, o observație: mulți intelectuali din Europa centrală și orientală au părăsit deja continentul și se află integrați în diverse instituții științifice sau educative din Statele Unite, din America de Sud, din Australia sau din Africa.

Or, pretutindeni unde se află, acești intelectuali reprezintă Europa: participând la genul european, ei se străduiesc să-l facă cunoscut, să-i dezvăluie mesajul, să-i lămurească secretul. Toți acești profesori, scriitori și ziaristi, polonezi, români, unguri, cehi sau baltici, care predau și publică în cele două Americi, în Africa sau în Australia, sânt ambasadorii umili ai culturii europene. Ei sânt ultimii veniți printre foarte numeroșii propagandiști care, de două secole încoace, au purtat gândirea și sensibilitatea europeană în cele patru colțuri ale lumii. Opera lor este cu atât mai fertilă cu cât au adus cu ei o multivalență culturală care le lipsea marilor și iluștrilor "ambasadori" occidentali. Căci așa cum ne puteam aștepta, un francez vorbea în primul rând despre Racine sau despre Pascal și un german despre Goethe sau despre Nietzsche, dar un ungur, un român, un polonez va vorbi, bineînțeles despre scriitorii și gânditorii francezi, germani sau italieni, dar și despre scriitorii scandinavi sau iberici, central-europeni sau dunăreni.

Prin însăși formația lor, intelectualii din țările care se află astăzi dincolo de Cortina de Fier participau la mai multe culturi; ei erau hrăniți în primul rând de propria lor cultură, dar și de una sau mai multe culturi occidentale. Ceea ce face ca în zilele noastre acești intelectuali refugiați din Est să poată prezenta mai bine decât conaștrii lor occidentali totalitatea culturii europene.

Intelectualii din Est nu sânt de învidiat atât moral, cât și material. Ei nu sânt niște ființe dezrădăcinate, nu au nimic din moralitatea și filozofia învinșilor. Ei contribuie la cunoașterea și răspândirea culturilor naționale în Occident, operă necesară pentru cei ce nu au acces la cultura și spațiul Estului. Acest fenomen e și azi în expansiune, reflectă un sincronism profitabil, necesar pentru Occident și Orient. Interferențe spirituale ce creează un fond de cultură europeană autentică. Mircea Eliade revizuește concepția asupra genului creator european, aduce în discuție resursa creatoare a Europei, de rezervele ei de spiritualitate ce înnoiesc orizontul de receptare și asimilare. Mircea Eliade vede în Europa un continent al spiritului creator cu mari șanse de renaștere. Proba o dă masa mare de emigrații din Est. Ei sânt aceia care restituie lumii europene valori noi, necunoscute. Geniul Europei e inepuizabil. Mircea Eliade crede în această Europă a culturii și a dialogului. Concluziile sale sânt actuale, reflectă un punct de vedere modern și pe care faptele, realitățile nu l-au contrazis, ci l-au confirmat:

"Să ne întorcăm acum spre ceilalți: cei care, evadați din Est, au ales să rămână în țări occidentale. Să nu vorbim de situația lor morală și materială: ea nu este de învidiat. Dar greutățile de orice fel nu le-au compromis imensele lor posibilități. După cum spuneam mai sus, acești intelectuali din Est nu sânt niște dezrădăcinați. Ei pot în consecință să învețe ceva de la colegii lor occidentali revelându-le conținutul propriilor lor culturi naționale. Înainte de această vastă și tragică diaspora, Occidentul era redus la cunoașterea mai ales a studenților din Europa centrală și orientală, a tinerilor sosii pentru a se instrui și a se forma: ei erau gata să

primească, nu aveau nimic de dat. Occidentul cunoștea de asemenea, din când în când oficialitățile culturale din diferite țări din Est: diplomați, academicieni, savanți. Era deja ceva, dar era foarte puțin. Și cum aproape că nu erau traduși autorii acestor literaturi îndepărtate și obscure, Occidentul putea deseori să aibă impresia că Europa centrală și orientală se mulțumea să-l urmeze în liniște, citind aceleași cărți ca la Paris sau la Roma, străduindu-se să găndească ca la Heidelberg sau la Cambridge.

Asemenea concluzii pripite sânt pe cale de a fi corectate. Am început să înțelegem astăzi că cealaltă parte a Europei avea și ea geni creator de multe ori egal și complementar cu diferitele genii occidentale. Și această descoperire este reconfortantă. Căci de fapt, descoperim marea, inepuizabila resursă creatoare a Europei. Ne dăm seama că "oboseala" sau "decadența" continentului nostru este iluzorie: rezerve multiple așteaptă, în colțurile mai puțin celebre ale Europei, să fie puse în valoare. Ne dăm seama mai ales de complexitatea și de bogăția spiritualității europene. Cjine spunea că Europa se repetă pentru că nu mai are nimic să ne învețe? Adevărul este chiar contrar. Europa se reînnoiește neîncetat, căci neîncetat ea își lărgește orizontul și multiplică contactele și dialogurile. Cea mai bună dovadă o constituie tocmai aceste mii de intelectuali din Est; ei au lucruri noi să ne spună, ei au încă valori necunoscute să ne dezvăluie. Și toate aceste valori spirituale sânt ale noastre, căci ele sânt creații ale aceluiași geniu european care a produs un Cervantes, un Pascal, un Shakespeare, un Goethe.

Europa nu se repetă niciodată, căci ea este făcută din contraste, din tensiuni și dialoguri, din complementarități. Nici un provincialism nu rezistă mult timp dialogului. Or, Europa este prin excelență pământul ales al dialogului.

Vai! Dialogul implică libertate. Este mai ales foarte important să nu uităm acest mic detaliu."

Zaharia SÂNGEORZAN

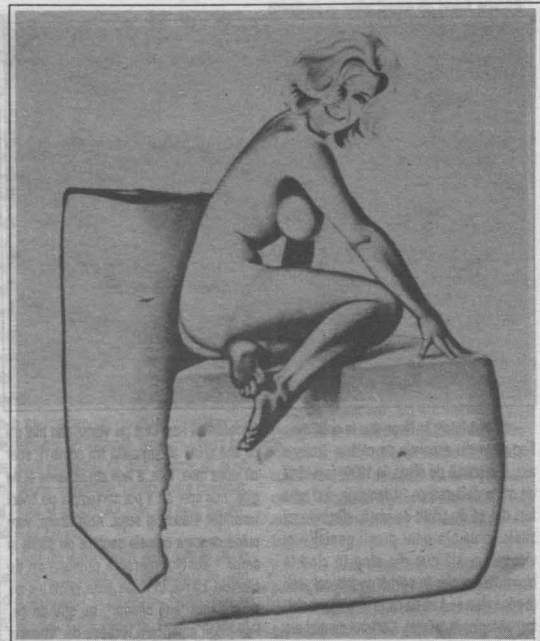
"Poeme vesele și triste scrise prin cîrciumi comuniste"

(urmare din pag. 7)

Poetul solitar și sărac (n-are nici semne de punctuație) devine cronicarul grozăviilor cotidiene în care "totul e-n ordine", se mai rupe un cablu transoceanic, mai moare "un poet cu gura plină de iarbă", ofițerul stării civile împecrechează nume "in vid". Singur, lângă o gură de canal ascultă mările "cum urcă în apartamente". Învinsul are adesea viziunea magică a unui triumf derizoriu: "Am văzut călăii/cum atrînuu spinzaruți/de umbra ștreangului nou".

Recuzita? Altfel decît cea a poezilor "blăstemați", ea e deschisă "modernității", mașinării exotice populează versurile ce pastîșează ambițiile unei epoci "de aur": "Iarăși confund frigiderul cu liftul/telefonul cu ceasul deșteptător/oginda somnoroasă cu televizorul/primăvara cu o pelliculă eastman color".

La cozile de lapte se stă "de parc-ar rula Papillon", pomul de Crăciun e împodobit cu becuri de 6 vați și cu ghirlande de șpan, iar poetul își duce la

Mel RAMOS: Monterey Jackie

Bălcescu

Pentru dorul lui de țară,
Țării-n veci de ei e dor!
Zări străine-l îngropară
Însă duhu-i, călător,

Se înalță și coboară
Pururi peste un popor.
Pentru dorul lui de țară,
Țării-n veci de ei e dor.

Și nici visului povară,
Nici istoriei dator,
Ni-l alegem, iar și iară,
Soartei noastre păzitor,

Pentru dorul lui de țară...

Cioran

Iconoclastul domn Cioran,
Mutat în frîncul idiom,
Ar fi putut fi un țărân
În Rășinari, la fel de om.

Din scepticismu-i suveran
Nălțat-a veacului un dom,
Iconoclastul domn Cioran,
Mutat în frîncul idiom.

Cu paradoxul, an de an,
S-a contopit și, tom cu tom,
Neantulul megaloman
Îl a lui prété son nom -

Iconoclastul domn Cioran!

George CORBU

tîmplă ca pe un ghioc, cutia de conserve. Ipostazele romantice sînt astfel activ subminate; Ion Chichere vîndînd priceperea de a-și amenda modelele din care e departe de a-și face icona, tot astfel pune o surdină "hazului" excesiv ce-l duce adesea prin diluție la fabule minore și nu-și refuză un dialog cu fetișurile "lumii vechi":

"Dulce proletariat/dresat cu lozinci/marsul continuă/chiar fără opinci/cînd țil în brațe/un cartof fotografiat/și aplauzele sînt fotografiate".

Cum înainte de a fabrica o societate prosperă vom produce săraci, e de așteptat o recrudescență a acestei poezii boeme consolidîndu-și armura de fum și eternă pagubă în citadela inexpugnabilă a cîrciumii fatal "tradiționale", arborînd steaguri de neîngenuncheată vanitate. Ceva din duhul pierit, de aproape inexplicabil strălucire al Stelarului transparent în versuri ca acelea mai înainte citate. El e cu evidență un clasic al genului (accesul la cultură a făcut din Dimov și Tudor George niște "ratați" în

domeniu) și l-am simțit rostindu-se edictual, lapidar, în sentințe teribile, încărcate de sarcasm grație mai junelui său emul Chichere.

Autoportret, desigur. Mai trebuie precizat în ce ipostază se regăsește poetul?

Țărânul?
Calul?

TEATRU

REFUZUL
(sau provocarea)
MODELULUI

Despre *Gaițele* s-a format de mult opinia că este prin excelență o piesă care oferă actorilor șansa unor mari roluri. În special cele trei personaje feminine - Aneta, Lena și Zoia - sînt o explozie de umor și pitoresc. În cazul lor, ca și în acela al personajelor lui Caragiale, nu e de neluat în seamă, astfel, modelul impus de un șir întreg de interpretări anterioare. În Aneta Duduleanu au jucat, între altele, actrițe ca Lucia Sturza Bulandra și Sonia Cluceru. Cu mici diferențe de temperament și stil, ele au creat o imagine scenică a rolului ce va fi identificată relativ repede cu cea literară. Prejudecata se instaurează fără drept de apel: așa și numai așa arată "gaițele" lui Kirilșescu. În spectacolele de spirit tradițional, în care incisiva comedie de moravuri triumfă nu o dată, se ajunge, în cele din urmă, să se anticipeze unele reacții, gesturi, momentele de efect sigur în general. Comicul de caracter are totdeauna un cuvînt hotărîtor de spus. El devine emblematic pînă și pentru acțiunile ce nu depășesc tiparele epigonismului. Aneta, Lena și Zoia reprezintă în piesă un nucleu satiric de forță maximă. Portretele lor se individualizează pe linia definirii unei mentalități, a unor tipologii dinamice, cu treceri bruște și spontane de la mitocănia agresivă la înconștiența hilară. Nucleul intrigii însă, tragic ca premisă conflictuală, nu gravitează - oricît de paradoxal ar părea - în jurul lor, centrul lui de greutate fiind relația Margareta-Mircea. Tocmai acest fapt conferă comicul o dimensiune grotescă, neagră, situîndu-l undeva între cel de tragicomedie absurdă și melodramă cinic parodiată. Dintr-o asemenea perspectivă, proprie teatrului ce se va scrie începînd cu anii '50, personajele (de la clanul Duduleanu la înfrînosa Frăulein și episodica Zamfira) au cu toatele pregnanță, oricînd puțin să pună în dificultate și interpreți cu experiență.

Un motiv destul de serios, așadar, de a fi privit cu o oarecare teamă, înainte de a-l vedea, spre spectacolul de la

Academia de Teatrul și Film. Nu sînt cumva *Gaițele*, m-am întrebat, o încercare ce va depăși, acceptînd chiar că sînt talenți, puterile actoricești ale unor studenți din anul IV? Nu puteam să nu mă gîndesc mai ales la *amănuntul* că o parte din personaje au vârsta senectuții și

nimic comun cu un exercițiu artistic formativ, cu atribuții predominant pedagogice. Actorul Florin Zamfirescu, profesor împreună cu Doru Ana la clasa ce dă majoritatea interpretărilor, citește și tratează "fragmentul" de viață provincială descris de dramaturg într-o manieră de veritabil regizor. Desigur, nu e la prima ispravă de acest fel. Realizase, de exemplu, tot cu studenți, acum cîțiva ani, o ingenioasă versiune de spectacol după *Visul unei nopți de vară*, iar ceva mai recent, amintindu-mi că a fost un strălucit lunc, montase, la un teatru din Chișinău, *Năpasta*. În

reformulările așa de departe. La el suferă modificări cu precădere Margareta și Wanda. Una e o Ofelie angelică, o pilpîre gata să se stingă, o boare mistică dispărînd în "ogînda larg-ovală încadrată în argint", cealaltă e o utopie, o ficțiune a minții unui ins ce dorește să evadeze dintr-un mediu sufocant, încît scenele dintre ea și Mircea se consumă în întregime pe întuneric, la o tensiune aparținînd mai degrabă misterului decît realului. Urmarea acestor reformulări, determinate de dorința de a se obține contraste extreme, a fost o dilatare enormă a poeticului.

La Florin Zamfirescu, spre deosebire de Manea, poeticul nu are pondere în spectacol. Radicalismul viziunii sale se edifică pe cu totul alte coordonate. Dintre care, de fond pentru structura și noutatea metaforei scenice mi se par a fi ideea de a înfățișa lumea piesei lui Alexandru Kirilșescu ca pe o lume moartă și ideea de a o transpune scenic într-un dublu registru stilistic: caragialean și cehovian. În scenografia lui Dan Toader, student la Academia de artă, semnul dominant e un scriu uriaș, cu capacul ridicat, căruia îi revin de îndeplinit multiple funcții. În jurul lui, deasupra și înăuntru, e o vinzoleală fantomatică, față de personaje se adoptă o atitudine de discretă distanțare, au un aer vag impersonal, compozițiile sînt ușor stilizate, epurate de pitorescul în sine și de accente apăsate naturaliste. În acest mod se atenuază cu subtilitate inconvenientele pe care le prezintă vârsta interpretărilor. Afirmăția lui Ov. S. Cromeșnicianu ("Comedia începe caragialean, ca să sfîrșească într-o tăcere apăsătoare, cehoviană") se materializează în profunzime, coerent, nu doar ca niște coperi de spectacol.

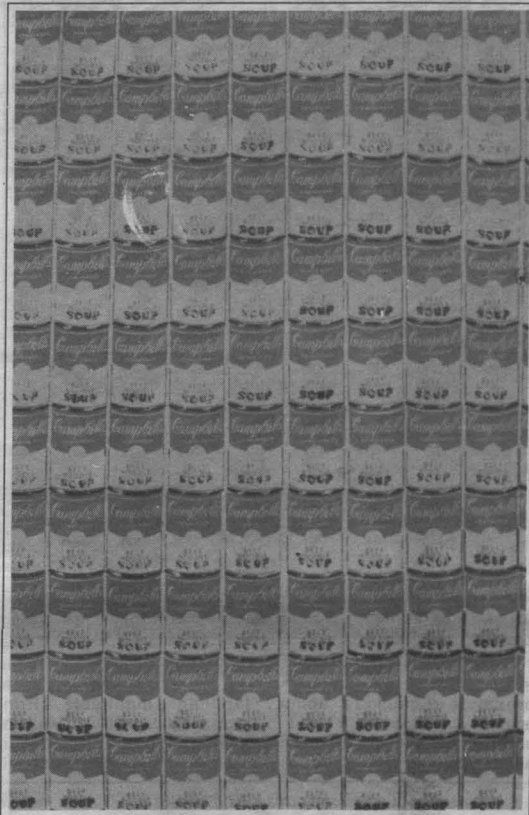
Vorbăria intens colorată, mereu în expansiune, alternează cu tăcerea, uneori de o exacerbată disperare, alături de o nedismulată bufonerie. Amestecul acesta de două modalități stilistice, aparent opuse, întărește impresia de convenție în care e posibil și plauzibil, totodată, orice. Însăși Margareta se transformă după moarte într-o vedenie, devenind o prezență obsesivă, poate pentru a sublinia culpa, dar și ca o nostalgie a unei purități pierdute. În finalul spectacolului, personajele se reîntorc în cavou, adică acolo de unde au ieșit, întrucît li se termină porția

de viață ce le este conferită, pentru două-trei ore, de puterea magică a actului teatral.

Nu încapă îndoială, spectacolul lui Florin Zamfirescu, deși confirmă o vocație regizorală certă, este în primul rînd rezultatul căutării pentru interpreți a unei relații cit mai convenabile cu textul. Din fericire, ea a fost și găsită. Judecați în grup, studenții-actori dovedesc calități: jocul lor e inteligent, nuanțat, proaspăt, cu stîngăcii, superficial citeodată, dar nu artificial, fiindcă sînt capabili să simtă și să redea personaje complicate. Liliana Pană e credibilă în Aneta Duduleanu, compoziția sa nu e simplă chestiune de machiaj, ci se remarcă prin vervă și haz. Cristina Dogaru (Lena) creionează un portret notabil, combinînd detaliul fizic cu cel psihologic. Cristina Buburuz este în Zoia o revelație. Își joacă masca realmente cu naturalețe și o cascadă de efecte. Iolara Bradu, în Margareta, are sensibilitate, crispări isterice, dar și o durere înăbușită. Ilinca Goia în Wanda reține nu atît prin ceea ce dezvăluie, cit prin ceea ce ascunde, frumusețea nefiindu-i singurul atu la îndemînă. Anca Dinu o interpretează pe Colette în datele unei "poze" frivole. Georges și Iordache Duduleanu sînt caragialești (în interpretarea lui Bogdan Vodă și respectiv Sorin Cociș), prin reacțiile și violența lor timp. Luana Stoica în Frăulein mizează pe ticuri de atitudine, dar și pe caricaturizarea roștrii; Afrodita Androne (Zamfira) are un umor frust, așînd gesturi și tonuri șarjate.

Cineva m-a întrebat la pauză dacă îmi place "aiureala". Nu i-am răspuns. Îmi era clar că a uitat unde se află. Mi-am răspuns, în schimb, mie, la sfîrșit: da, îmi place! Nu vreau nicicum însă să se înțeleagă că fac din *Gaițele* un eveniment teatral. E un spectacol tineresc, cu regie novatoare, personală, cu interpreți talentați, care acoperă, în ciuda unor neîmpliniri, a unor intenții neduse la capăt, tot ceea ce am scris pînă aici despre el. Chiar dacă *voci* ca aceea cu "aiureala" se vor mai auzi.

Ion COCORA

Andy WARHOL: O sută de cutii de supă Campbell

alte ale au trecut bine de prima tinerete. Surpiză, totuși! Viitorii actori se descurcă de minune în roluri, au maturitate și știință compozițională în ceea ce li se cere să-i facă, sînt lipsiți de inhibiții, spectacolul lor neavînd

Gaițele, performanța sa regională depășește însă așteptările. În afară de aceea a lui Manea, în ceea ce privește originalitatea, nu cunosc alta care să-i stea alături. Dar poate că nici Manea nu a împins

ETNOGRAFIE

HOME

"Un articol de gazetă este scris în trepidăția întâmplărilor cotidiene, și nu poate fi înțeles, în toată dreptatea, decît de cel care îl citește în această trepidăție"

Nae Ionescu

"Home" îi spun englezii sau "Heim" - denumesc germanii acel loc unde totul îți dă sentimentul cosubstanțialității, al cosangvinității, al echilibrului, ordinei și armoniei - în realitate loc aproape pierdut sau de mult alterat - cu natura, cu Cosmosul, cu oamenii, cu limba ... de tipul "riul, ramul mi-e prieten numai mie".

Astfel m-am simțit în spațiul expoziției, recent inaugurată (5.02.1992) la "Muzeul țărănului român", intitulată simplu: "Artă țărănească - achiziții noi" (organizatori Georgeta Roșu și Dan

Stefănescu). Eram singurul vizitator dintr-o simbioză - fapt "normal", după cum mi-a destăinuit amabila studentă la cibernetică, Sonna Bathory, paznic de sală, ghid, vinzător de bilete sau de diverse alte surse de venituri (cărți, afișe, ouă încondeiate) pentru ea însăși și pentru muzeu. Consolidarea clădirii - a cărei piatră de fundație a fost pusă în 1912, dar s-a desăvîrșit de abia în 1946, clădire concepută de arhitectul N.Ghika-Budești la disperata apeluri ale lui Al. Tzigara-Samuracșu, consolidarea acestui palat în stil neo-romănesc, adaptarea lui cerințelor muzeistice moderne - costă imens.

Cred în dl. Horia Bernea (directorul "Muzeului țărănului român"), în devoțiunea sa, din fragedă pruncie, autentică, nefardată - față de potențialul artistic popular autohton. Cred că dacă și-a părăsit pentru o vreme atelierul de pictor sau lungile

popasuri în vecinătatea unor lăcașuri născătoare de sevă morală - n-a făcut-o degeaba. Și-a asumat, într-un fel, soarta lui Francisc Șirato - pictor deopotrivă - și ce pictori (1877-1953) - care s-a străduit împreună cu amintitul Samuracșu să adune și să selecționeze cele mai reprezentative opere, leșite din mina țărănului român - salvîndu-le de la pierire. "Toată țara e un muzeu!" se afirma la începutul secolului. Într-o bună parte din ea au intrat buldozerele "epoci de aur", o altă parte a luat calea colecțiilor și muzeelor străine - în fine, căci avem și noi un Dumnezeu, majoritatea pieselor, "valută forte" pentru spiritualitatea nației, se află, din păcate, încă în depozite.

Sper că acest articol nu-l vor citi numai specialiști - deși, de prin 1978, cînd s-a destăinut "Muzeul de artă populară" (Palatul Șirbey din Calea Victoriei) - nici ei n-au prea avut ocazia să se simtă "at home".

"Muzeul satului" este altceva. Și a nu uităm că - de pildă - celebra Casă Mogos, cu care se mîndrește, a fost adusă din Gorj de către Tzigara-Samuracșu și montată în interiorul provizoriului muzeu, vechea Monetrie a statului abandonată, pe locul unde se

află acum viitorul muzeu al țărănului român. De ce spun viitor? Pentru că, de fapt, el funcționează abia într-o sală a răposatului Muzeu al Partidului Comunist Român ("moștenitorul legitim" al Palatului Ghika-Budești de la Șosea) cu intrarea prin strada Monetriei colț cu bulevardul 1 Mai (so-mai numi așa?). Urmind exemplul lui Tzigara-Samuracșu, Horia Bernea a achiziționat (printru multe altele) o biserică de lemn din Lunca Moților - județul Hunedoara, pe care o va sădi în parcul dinspre bd. 1 Mai, anulînd efectul stînjitor (ce cuvînt blajin!) pe care l-a exercitat asupra noastră, decenii în șir, mozaicul proslăvită victoriei PCR. Paradoxal (pentru unii), dar imperios - în pofida sarcinilor care amenință să umple golul din drapelul Tricolor post-revoluționar, devenind emblemă - "Muzeul țărănului român" achiziționează încontinuu. "Memoria este singura șansă a viitorului nostru", scrie Bernea în prefața catalogului-afiș. Impotriva memoriei a existat un întreg plan de distrugere, ce aproape a reușit. Cit mai sînt "piese vii într-un context viu" să strîngem! Altmîntei, doamnelor și domnilor, civilizația țărănească pierde sub ochii noștri - atrași deocamdată de

inauțirii rapide (boutique-uri, firme, mașini, vile...).

"Țărănul e cuprins de nostalgia obiectului care pe noi ne îndispune prin calitatea lui ordinară și de prost gust, dar care pe el îl incită fiindcă seamănă cu cele văzute în casa "boierului" (citește orășeanului)... tot ce are aspectul de aurie, bogăție, sculptor și care-i călăuză fantezia și aviditatea" (Francisc Șirato, "Cugetul românesc", 1922).

În această postură - de a salva ceea ce mai e de salvat - ignorat de public (televizorul a devenit zeul fiecărei vîre, căci spectacolele, restaurantele, schiul, voiajurile costă mult, prea mult pentru oamenii cinștiți), tratat ca și cum nu ar fi vorba despre noi, despre identitatea noastră (îndelung contestată într-un anume perimetru), "Muzeul țărănului român" - adică Horia Bernea și colaboratorii lui - clădesc și teazurează pentru viitorul. Cu plecăciune, cu plecăciune...

Ruxandra GAROFEANU

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

V. DEMETRIUS

Prin nu știu ce insignifiantă întâmplare, cel dintîi roman pe care l-am parcurs a fost *Monahul Damian* de V. Demetrius. Abia ieșisem din copilărie, și impresia procurată de acea lectură nu putea fi, desigur, de natură estetică. Uităta, cu timpul, ea a rămas, totuși, în memorie ca un ecou, ca o atmosferă și, ori de câte ori reîntînesc pe o cale sau alta numele scriitorului, acesta încă apare ca o mică lumină în ceturi îndepărtate.

Recitat după aproape o jumătate de secol, cu prilejul reeditării la "Porus", romanul din 1928 al lui Vasile Demetrius declanșează inevitabil alte mecanisme ale conștiinței, solicitînd mai mult obiectivitatea cercetătorului, decît subiectivitatea lectorului ingenuu, nu, totuși, fără a reactualiza și ceva din emoția adolescentului care descoperea prin *Monahul Damian* eposul romanes. Intellectul deprins a opera clasificării, situării istorico-literare proiectează automat scrierea în contextul bibliografic din care editorul a deteșat-o, context proiectat la rîndul său în peisajul prozei narative al unei epoci.

Publicată în ediții priceps, aproape toată, între anii 1913-1928, proza lui V. Demetrius e o componentă definitorie a așa-numitei de către Lovinescu "poezii epice urbane". A acelei "poezii epice" care, prin caracterul ei, poate fi considerată replica la ceea ce Călinescu prezintă, în *Istoria* sa, drept "micul romantism provincial și rustic". Dacă prin

Delavrancea, Coșbuc, Brătescu-Voinești, parțial I.A. Bassarabescu, s-a instaurat în literatura națională de la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru un climat de poezie a patriarhalității (climat "romantic" în accepția nedogmatică a termenului, chiar dacă unele dintre structurile lirice și epice prin care a fost creat sunt mai curînd clasice) - genul propriu al epicii de inspirație urbană (și nu numai) a unui V. Demetrius, Al. Casabanu, I.A. Bassarabescu (în parte), M. Dunăveanu, ca și a unor prozatori din perioada interbelică (Ion Peltz, Carol Ardeleanu, G.M. Zamfirescu, Sărmanul Klopstock ș.a.) este, așa zicînd, micul realism. Sub influența naturalismului exercitată îndeosebi prin Maupassant și a prozei rusești (Cehov, în special), scriitorii dintre cei mai de seamă ai momentului de separare a veacurilor, de la consacratul Caragiale la debutantul Sadoveanu, atrag în vizorul creației prozastice zone ale societății și, implicit, aspecte ale condiției umane ignorate pînă atunci. Interesul multor novatori - și-am dat numele celei mai reprezentative - se îndreaptă și chiar rămîne fixat definitiv asupra lumii celei mai obișnuite, asupra existenței terne de fiecare zi, asupra omului de rînd. Nimic spectacular în operele acestora. Epicului tensionat sau monumental îi iau locul scenarii modeste, expuneri de situații obișnuite, relații de fapte și întîmplări adevsea banale. Personajele nuvelor,

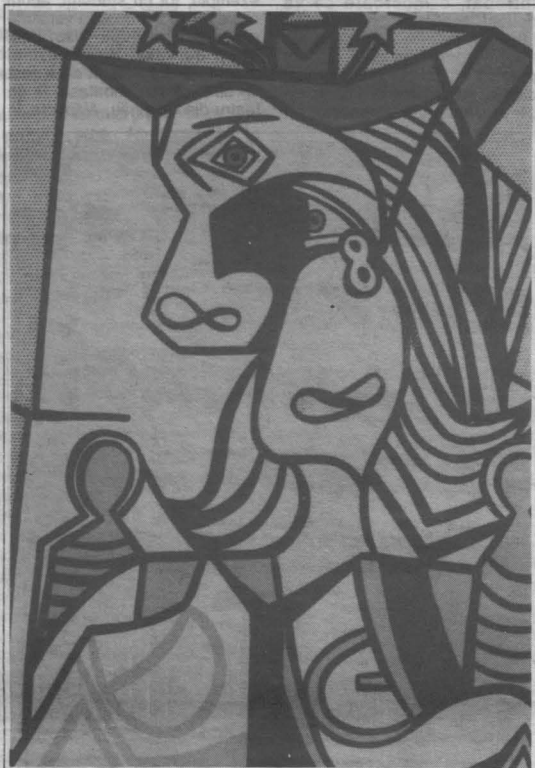
ale povestirilor și ale celor cîteva romane apărute de la începutul secolului pînă la primul război mondial nu sunt "eroi", ci - s-ar putea spune, împrumutînd sintagma lui Musil - "oameni fără însușiri"; inși fără contur individual memorabil, ștersi. N-ar fi, poate, cu totul impropriu a susține că o seamă de

fapt adevărat", reliefată de "noul roman" francez. Cu mijloace artistice rudimentare, ei au surprins o anume față, pe cît de anodină pe altă de adevărată a umanității. Nu ei sunt, evident, primii zugrăvi ai vieții celor mulți, fără nume, dar suni cei dintîi (și V. Demetrius este *primus inter pares*) care au descris-o neutru, fără duișii sau indignări, fără

sămănătorismului și al poporanismului, ci și al simbolismului. Nuvelistica lui Demetrius și a celorlalți prozatori ai lumii mărginașe e replica narativă la poezia lui Bacovia, Rașcu, P. Nemeșanu, D. Botez. Poeții cîntă urîtul submetropolitan și provincial, naratorii îl descriu. Și cum acest urîl include tragicul, tragicul neștiut - revelat de Mihail Sorbul și G.M. Zamfirescu în "comedii amare" - s-ar putea zice că piesele lui V. Demetrius și ale celorlalți primi făuritori ai "poeziei epice urbane" sunt "nuvele amare" și "romane amare". Neafișat, "umanul" acesta exercită prin definiție o funcție de critică socială. Drept consecință, "curentul" în care se integrează, vitalizîndu-l, proza lui Vasile Demetrius poate fi numit, pentru simetrie cu "micul romantism provincial și rustic" - "micul realism social și critic".

Ca exponent notoriul acestui "curent", autorului *Tinereții Casandrei*, al *Monahului Damian* și al altor vreo cinci romane, al unor culegeri de nuvele precum *Puterea farmecelor*, *Dragoste neîmpărtășită*, *Vagabondul*, *Norocul coanei Frosa* îi revin merite de ordin istorico-literar mai importante decît cele recunoscute de Lovinescu și Călinescu. În absolut, judecățile se cer, natural, altfel întemeiate. Fapt este că *Monahul Damian* și alte proze - și tot așa multe dintre piesele lirice cuprinse în *Trepte rupte*, *Canarul mizantropului* și celelalte volume de versuri - suportă și azi o lectură critică.

Pentru cititorul atent de orice condiție intelectuală, numele lui V. Demetrius rămîne, la o jumătate de veac după stingerea la 15 martie 1942 a purtătorului, un punct luminos în contextul prozei românești din primele trei decenii ale secolului.

Roy LICHTENSTEIN: Femeie cu pălărie înflorată

prozatori români de acum aproape o sută de ani au intîit, sub impulsul mișcării naturaliste, semnificația "micului

"tendință" manifestă. Prin aceasta micul realism devine un revers nu doar al "micului romantism" și nici doar al

Pro V. Voiculescu

(urmăre din pag. 5)

sufletul. E un aspect al poeziei voiculesciene care - cred eu - nu poate fi pe deplin elucidat decît în cadrul problematicii creștine, pe linia unei poezii de autentică inspirație religioasă, al cărei vîrl îl constituie volumul *Poeme cu îngeri*, 1927. Sub egida Gîndirismului, ortodoxismul și autohtonismul formează cadrele în care poetul stilizează o inspirație mistică de sorginte mai veche: o caligrafie simplă și elementară a legendelor biblice, plină de grație și puritate, asemenea icoanelor țărănești pe sticlă, un manierism care, laicizîndu-se sau nu, se prelungește pînă azi în lirica noastră.

Există, fără îndoială, un prag inițial și inițiativ al existenței, pe care-l putem numi *paradisac*, plan în care se mișcă eul voiculescian. Omul lui Voiculescu este un om al începuturilor. Peste drama lui iăuntrică adie mereu o boare de rai, căci totuși se petrece într-un fel de grădină turburată de prezența secretă a unui șarpe. O zare de puritate aurorală respiră în versuri, chiar și atunci cînd termenii lirici devin foarte senzuali, chiar și atunci cînd Erosul umlă arterele ființei: dincolo de gesturile de îmbrățișare ale îndrăgostiților, se întrevăd Principiile înșeși, încheștate între ele, în urzeala indeseșirabilă a Totului. Împinsă la extrem, demonizată de propria-i aspirație spre absolut, iubirea apare aproape întotdeauna ca o mistică a Erosului, implicînd extazul spiritual și deopotrivă prăbușirea pasională.

Este destul de ciudat că V. Voiculescu, care de-a lungul a cîtorva volume de versuri n-a scris o singură poezie de dragoste, se împlinește, în finalul existenței sale, într-o suită de sonete consacrate iubirii, - culme indeneșabilă a lirismului nostru din anii '60.

Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare, scrise între 5 decembrie 1954 și 20-21 iulie 1958, constituie o experiență artistică singulară, și nu numai în aria literelor noastre. Prin subordonarea lor, în punctul de pornire, la o operă-model - în speță, sonetele lui Shakespeare - ele se indică singure ca o operă de epigonism; dar prin forța lor lirică, prin plasticitatea expresiei românești, care nu sunt cu nimic tributare modelului ales, ele se impun ca un miracol al poeziei noastre. Ca și la poetul englez, *Ultimele sonete*... sunt consacrate exclusiv iubirii. Eros dual: căci, pe de o parte, dragostea este exercițiu spiritual suprem; pe de altă parte, ea se manifestă ca o forță pasională devastatoare, aproape tragică. Ca aspirație, și mai mult ca realizare a unui prag de noblețe umană, iubirea e identificată cu Poezia: ea primește din partea acesteia girul unei biruințe asupra cărții și efemerului: genialitatea eului liric care - și cîntă dragostea conferă acestui cîntec durată peste timp, participarea la etemitate:

*Noi doi lăsa-vom lumii un duh ce nu se schimbă,
Căci noi și veșnicia vorbim aceeași limbă.*

De aceea, iubirea, ca și Poezia, are un rol orfic: să transforme suferința în bucurie și frumusețe:

Ca o fecioară, vorba își dă virginitatea

Doar mirelui, poetul, iar scrisul e o nuntă...

Alchimia poetică își trage eficiența magică din rostirea numelui celui iubit, transmutație a cuvîntului de rînd în vers nemuritor, rezumat al marelui Cosmos:

Der albelor formule

Le mai lipșesc silabele: rostesc numele tău:

Închis, fără de moarte, doar într-un singur vers,

M-a sărutat pe gură întregul univers.

La celălalt pol, însă, iubirea lasă să ărumpă în sufletul amantului o văpaie care nu mai poate fi deosebită de contrariul ei, de ură. Explozia de patimă, acest cutremur al ființei, pune în pericol tiparele morale înșeși. În viltoarea pasiunii, ierarhiile lumii se răstoarnă: vicile devin virtuți, cerul se deschide sub degetele unor "îngeri perizi":

În slujba ta stau puse-n genunchi - să nu le cruți -

Putemicele-mi viși întoarse în virtuți...

Sau:

Și-adenemînd lumina cu îngeri-ți perizi,

În iadul tău tragi cerul și astfel mi-l deschizi...

Astfel, alternînd între brutalitatea și suavitatea expresiei, între resemnare și entuziasm, între o iubire care îmbogățește și alta care-i oferă numai dispreț și trădare, între decepția care-i stîrnește invective și credința că se va salva prin poezie, într-o posesiune concretă pe care nu vrea s-o împartă "nici chiar cu Dumnezeu", și alta în care se simte rătăcind arhetipul platonice al androginului, V. Voiculescu ne face părtași în *Ultimele sonete*... la inepuizabila metamorfoză a unui sentiment care înscrie una din legile fundamentale ale Firi:

Perechea este felul, porunca sacră-a firii:

Stîrniți de ea, vulturii se caută prin spații,

Deflinele iau marea în piept, să-și alle mirii,

Chiar stelele în ceruri se-njucă-n constelații.

...

Tăiat în jumătate și-n pulberea zdrobirii,

Cum am să port eu singur povorile iubirii?

Ca și la Blaga, căruia Erosul i-a iluminat ultimele creații, cîntecul de lebedă al lui V. Voiculescu e un imn cu petale adînci al iubirii. *Ultimele sonete*... constituie - repet - momentul suprem al liricii sale și una din marile izbîni ale poeziei de dragoste românești.

Acesta este - schițat extrem de sumar - Poetul. Dar el este numai o proiecție în etemitate a Omului V. Voiculescu, - model inegalabil de biruință orfică asupra suferinței, de conștiință artistică neîntîlnită de nimic, de rectitudine morală exemplară. Nu noi, care nu știm destule despre eroismul lui zilnic, despre martiriul prin care a trecut în anii săi de nedreaptă captivitate, despre credința sa nezdrcinată în valorile perene ale spiritului uman, suntem chemați să vorbim despre toate acestea. Acum și aici, însă, permiteți-mi să insist: datoria noastră, altă față de om, cît și față de artist, este aceea de a ne aminti mereu, cu pietate, și cu nespă mîndrie, de un asemenea Om, de un asemenea Poet. Și cum altfel am putea să facem mai bine lucrul acesta, dacă nu așezîndu-l acolo unde merită - în Panteonul valorilor noastre spirituale supreme?

Cu emoție, propun ca forurile competente să ia în discuție cit mai neîntîrziat primirea lui V. Voiculescu ca membru *post mortem* al Academiei Române.

213. *Ce vă mulțumește, neliniștește la tinerețe care dau examen la Institutul de Teologie? Sint ei profesii de mîine? Au atîta har ca să devină pentru o viață ruguri aprinse ale credinței în Dumnezeu și pentru Dumnezeu într-o lume terorizată de iarna atomică?*

- Mă neliniștește (și amărăște) faptul că foarte mulți tineri socotesc preoția ca o profesiune, mai avantajoasă decît celelalte. Nu tu condică, nu tu ore fixe... Vocația celor mai mulți e funcționarea și calculată, hedonistă, pragmatică.

Nu a tuturor, har Domnului! Sunt și unii cu adevărat chemați, mai ales dintre cei care tind spre călugărire. Pentru ei se poate cu adevărat vorbi de ruguri aprinse.

Nu cred că există în lumea contemporană situație mai fericită (și mai ferită) și mai vrednică de invidie decît aceea de preot de țară într-un sat liniștit, într-o regiune frumoasă, cu oameni de treabă. În lumea de azi, un asemenea sat cuminte e un colț de rai, un liman, o rezervă a Domnului. (De vor mai fi sate.)

Cunosc în județul Năsăud (comuna Mocod) un sat curat, cu oameni evlavioși, cu un preot tînăr, cinstit, iubitor de carte, rîvnitor și calm, o grădină de om. Îmi evocă România așa cum era în vremea tineretelor mele, așa cum am deprins a o îndrăgi: o formă paradisiacă a condiției omenești.

Mulți merg la Seminarul teologic ori la Institut din spirit gregar, ca oile, convinși că preoția e o treabă mai ușoară, mai rentabilă (precum și este).

N-are a face, Dumnezeu își are aleșii Săi, pe care-i cunoaște. Nu neapărat numeroși. Ei întrețin flacăra, ei nu lasă focul să se stingă. De dragul lor păzește Dumnezeu lumea. Nu-s nici cu totul puțini, sunt îndeobște neștiuți și așa modești și ascunși ce se află sunt "oamenii lui Dumnezeu" în lume. (Să ne aducem aminte și de Matrona lui Alexandru Ivasiuc, mireancă dar cu suflet înduhovnic), iar undele lucrării lor se răspîndesc tainic în lume.)

214. *Jubirea lui Dumnezeu este un fragment de divinitate cu fața descoperită?*

- On ne saurait mieux dire. Felicitări pentru această fericită formulare. Intr-adevăr (vorba lui Adrian Păunescu), a-l iubi pe Dumnezeu înseamnă a îndrăzni să-ți îndrepti ochii cugetătorii ai inimii către El, stînd cu fața descoperită, încredințindu-te Lui, nădăjduind, cu și fără teamă, oricum fără șovăială, fără falsă pudoare, cu temeritate, cu (zice Francois Mauriac) nebună nădejde, cu inima dolidora de emoție și fericire.

215. *Memoria zeilor să fie ultima respirație a poeziei?*

- Deloc. Poezia e viață, prospețime, împropătare. Își poate îngădui să-i dea uitării pe zei. Poezia își creează zeii ei, mereu neașteptați. Zeii poeziei sunt nemuritori. Cîta vreme oamenii vor avea sensibilitate, va fi poezie.

216. *Ce șanse îi acordați lui Mișkin într-un roman de azi, unde el ar deveni vocea conștiinței?*

- Mișkin, dintre toți eroii lui Dostoevski, mi se pare că ar fi cel mai ușor acceptat într-un roman modern. Pentru că nu este "moralist" și predicator, pentru că știe să tacă fiind totodată o ființă prin esență participatorie. Apoi e "dezarmat", e copilăros, e stingaci și stingher, la el cunoașterea nu a omorît naivitatea și-i înfrățit cu suferința. Și nu transmite celor din jur impresia că e mai bun ca ei.

Dar astea sunt vise, dragul meu. Adevăratul erou dostoevskian potrivit unui roman de azi nu-l altul decît Petru Stepanovici Verhovenski.

217. *Satul, moralitatea lui ancestrală - nu vă îndeamnă să scrieți un tratat de etică cu note critice din literatura clasică și contemporană, avînd ca temă*

366 DE ÎNTREBĂRI pentru NICOLAE STEINHARDT (XII) (1 ianuarie 1988-11 martie 1989)

civilizația țărănească?

- Acum, în preajma monstruoasei și imbecile crime a distrugerii satelor, nici că se poate să fie treabă mai bună, mai urgentă, mai stringentă decît a scrie un asemenea tratat. E o datorie, pe care nu știu dacă scriitorii o vor îndeplini. Eu unul sunt prea îmbătrînit și șubrezit ca să mă pot inhăma la asemenea lucrare - și doresc să mă consacru cit mai mult vieții monahale.

Vom îngădui să piară civilizația țărănească și se va vedea că e ca și cum am fi extras oxigenul din atmosferă, înlocuindu-l cu azot, amoniac și oxid de carbon. Se vorbește de păstrarea mediului înconjurător dar se distruge tocmai spațiul verde și rodnic fără de care va fi numai pirjol, paianță, sterilitate, uscăciune și cucută.

218. *Heidegger - ce moștenire filozofică cu adevărat originală a lăsat mileniul III?*

- Cred că ideea centrală e a fiindului, das Seiende. O dată cu el încep oamenii să știe ce înseamnă ființarea și să fie. Heidegger, ca și Einstein, ne scoate din categorii abstracte și ne descoperă prinși între ființă și neființă, între viață și moarte, între două incertitudini: Spațiu și Timpul. Condiția omenească apare la el mai echivoc și mai nesigură ca oricînd. Și mai inexorabilă: căci fiind de cine e legat? De moarte.

A nu pierde din vedere că Heidegger, întocmai ca Platon, e și un mare scriitor, un artist. Și aceasta va contribui la perenitatea operei sale.

219. *Ce este realismul? Cum își trăiește destinul în romanul psihologic?*

- Realismul constă, pentru scriitor și artist, a nu asculta decît de el însuși și de viață (așa cum i se arată, cum o vede și o simte el). Orice altă metodă de lucru e romantică ori scelerată. (Scelerată, desigur, de vreme ce așa-zii realisti au îndrăznit să numească realistă o literatură absolut imaginară.)

220. *CÎNTAREA CÎNTĂRIILOR anunță pe Orfeu?*

- Îl anunță pe Orfeu, pe Dante și pe Petrarca, pe Francisc din Asiza și pe Hristos.

221. *Mozart și Esenin?*

- Nici că se poate apropiere mai nimerită, mai inteligentă, mai încântătoare. Da, Esenin e un moztarian, un pur, un înger în trup de huligan, un cinstit și o jertfă. Esenin, ca și tînărul erou din *Căința*, ia asupra-și vinovăția. Ca și Mozart, transcede binele și răul și se refugiază în paradisiac.

O dată cu Esenin intrăm în lumea culpei asumate, adică a nevinovăției. Esenin este o ființă moztariană, e tilharul cel bun de pe cruce, e un produs și el al civilizației rurale (ea îl va fi trezit, îl va fi ferit de afundarea în abjecție), pentru el poezia a devenit catharsis, vaietul lui prevestește, cred, mîntuirea.

222. *Magicul e teritoriul metaforelor care refuză să fie oglinda poeziei?*

- Magicul (vraja) e ipostaza rea a poeziei. Metaforele sunt deviate, sucite, răsucite, oglindesc ambiții și voința de putere, sunt folosite în scop interesat, și li se răpește caracteristica lor moztariană și principală: absoluta dezinteresare.

223. *Unde se ascunde azi Hristos, de lumea nu-l vede, nu-l cheamă, nu-l recunoaște, nu-l ascultă?*

- Nu se ascunde, dragul meu, e aici, printre noi, veșnic prezent. Noi suntem cei care ne ascundem de El, care nu-L vedem. Lumea e aceea care nu vede, nu cheamă, nu ascultă. Împărăția cerurilor, a spus, nu e nici aici, nici acolo, e înăuntrul nostru. În sarcina noastră va fi să-L căutăm și să-L aflăm. Dacă gîndim că vom da de El în cutare punct ori cutare colț de stradă, nu-l vom întîlni în veci. Grija noastră, șansa noastră stă în a ne deschide ochii... A ni-i deschide larg.

224. *Vă rog să construiți o sintagmă unde o idee să fie memoria destinului care ați fi dorit să vă recunoască.*

- Memoriile pe care unii dintre noi - vîrstnicii mai ales - le scriem nu sunt altceva decît încercarea de a îndrepta asprimea destinului, de a da vieții noastre un oarecare sens, o oarecare noblețe, o oarecare putere, de a răpi destinului ceva din cruzimea lui și nevoințelor noastre ceva din lașitatea ei.

225. *În vechime, istoria își crea zeii, dar fără să fie terorizate. În lumea modernă, istoria se identică aproape într-un tot cu condiția umană. Cum*

suportă conștiința exilul și coșmarurile istoriei?

- Această-i întrebarea principală pe care și-a pus-o mereu generația trăiristă, din tinerețe și pînă la cărunțețe. I-a fost dat să cunoască (bine) și exilul și coșmarul istoric. Le cunosc și eu, chiar acum: și "exilul interior" și coșmarul istoriei pe care, zi de zi, trebuie să-l înfrunt. Niciodată oamenii nu au trăit mai implicați în istorie ca de la 1914 încoace. Eliade: teroarea și absurdul istoriei. Noica: să ieșim din istorie. Bun sfat, dar greu practicabil. Păltinișul a fost o întimplare, o raritate, un ghelir, o șansă realizată în ciuda probabilităților (una la douăzeci de milioane). Esenin a izbutit să iasă din istorie. Asta-i problema: cum să ne ferim conștiința de asalturile nemiloase ale istoriei? Asta-i artă, asta-i dexteritate, asta-i esența: păzirea ei necontaminată de ispitele istoriei, de tristețile nimicitoare ale exilului.

226. *Asediul noutăților ideilor critice dintr-un tratat de estetică vă blochează intuiția, impresiile în aspirația dumneavoastră de a le pune la îndoaială originalitatea?*

- Îmi displac profund tratatele de estetică. Deșertăciune a deșertăciunilor. Nu cred în originalitatea ori rostul ideilor critice "noi" pe care se complac să le etaleze. Așadar nu izbutesc să mă blochez. Trec pe lângă ele.

227. *Ce admirați mai mult în poezia lui Bacovia?*

- Ceea ce admiră mai toată lumea: autnumulul, ploaia, melancolia ploilor de toamnă (care la el nu-s numai melancolie ci și putere, stihie, zeitate). Ca în vestitul roman al lui Flémir Bourges: Les oiseaux s'envolent et les feuilles tombent.

Bacovia - din acest punct de vedere, al toamnei, al lacustrului, al ploii stihiale, pe toți îi întrece, chiar și pe Verlaine.

228. *Vă rugăm să comparați feminitatea Natașei Rostova cu cea a Emmei Bovary.*

- Tocmai că doamna Bovary - spre deosebire de Natașa Rostova - îmi pare lipsită de feminitate! Nu e o pasionată, aparține speciei de oameni care nu știu ce să facă din și cu viața lor. Păcat strigător la cer, va fi sancționat cu moartea. Dar Flaubert nu e numai drept, e și milos: sinuciderea i-o acordă din milă, ca să dea nițică demnitate unei biete vieți alt de irosite. Emma Bovary își înșeală soțul din plictis, prostie și nepricepere. Adulteră e pentru ea un drog. Poate că principalul ei lipsă aceasta este: lipsa de feminitate.

229. *Sint sigur că ați citit MINIMA MORALIA (Andrei Pleșu). Ați descoperit în aceste texte "modelul Noica"? Ce idei originale ați intuit eseurile lui Andrei Pleșu?*

- MINIMA MORALIA e o lucrare noiciană, fără îndoaială (cu citate clasice care i-ar fi mulțumit pe Noica). Inșușirea cărții stă în lipsa de originalitate a soluțiilor: autorul se supune într-un tot morală, se încadrează în rîndială, conform învățării și îndemurării lui Noica. Mai presus de orice, Noica asta prețuia: intrarea în ordine, de aceea îl și bucurase călugăria mea: am intrat și eu într-o rîndială.

230. *Care ar fi fost destinul de scriitor al lui Boris Pasternak astăzi?*

- Cred că ar fi fost un gorbaciovist înflăcărat. Deși nu cred că ar fi fost privit fără de suspiciuni.

Mimmo ROTELLA

Viața de artist

Paris, 24 decembrie 1968

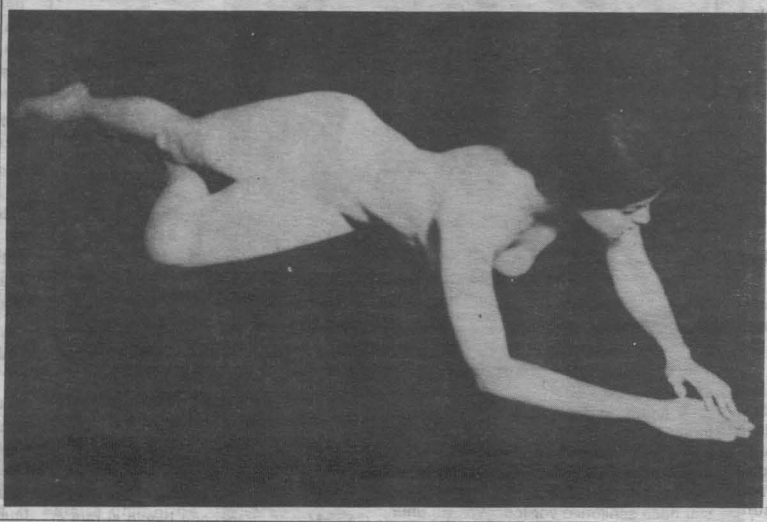
Am părăsit Roma la început de octombrie. Îmi întâlnisem pe negustorul de tablouri Lello Politi, care-mi propusese să-mi vîndă mașina sa, în schimbul unui număr de opere de-ale mele. Acceptasem. Aveam de mult intenția să-mi cumpăr o mașină. A lui era o Lancia Flavia 1500 decapotabilă, producție 1965. M-am dus s-o iau la Viareggio unde Politi locuiește împreună cu familia lui: am făcut iute formele de vânzare-cumpărare și, după două zile, am plecat spre Milano. Am rămas acolo trei zile, cît să fac unele reparații: capota nouă și repararea geamului de la portiera din stînga. La Milano, la hotelul Manzoni, l-am întâlnit pe Pierre Restany, gata de plecare la Paris și l-am invitat să facă drumul cu mine. Așa se face că într-o dimineață, cred că eram în 4 octombrie 1968, am plecat spre Franța. Am ajuns la Paris la ora cinci în după amiaza zilei de 7 octombrie și, invitat de Pierre și de soția lui, Jeannine, m-am instalat în apartamentul lor de pe avenue Foch; la sfîrșitul lunii m-am mutat într-un studio de pe strada Bourgogne, pe care îl găsisem cu ajutorul unei agenții. Mi-am revăzut prietenii, care m-au primit cu entuziasm. Poetul Heidsieck, pictorii Jaquet și Leroy, César, Bob Calle, Stefano Miceli și logodnica lui, Dominique. Am găsit orașul foarte schimbat: mult calm și multă indiferență, urmările revoluției din mai. Numărul polițiștilor crește mereu. Saint Germain agonizează.

Între timp, reiau legăturile cu toți vechii prieteni și cu prietenele mele. Fac două călătorii, una la Bruxelles și alta la Londra. Viața artistică la Bruxelles e ușor în scădere, cea de la Londra nu există. Și orașul acesta s-a schimbat: acum doi ani era foarte animat. Vizitez pentru prima dată clubul Aretusa, pe King's Road, construit de Alvaro, proprietarul restaurantului cu același nume, și pictat de Apicella. Seara întîlnesc mulți prieteni italieni și englezi. Mi se spune că clubul e pe ducă: la inaugurare, acum un an, era localul cel mai la modă din

Londra. Cu niște prieteni vizitez un alt local la modă, numit *Revolution*. E un fel de *Castel* de la Paris, dar mai mare, plin de fete frumoase în fuste mini. La capătul unei săptămîni părăsesc orașul. La Paris, reintru încet în ritm.

Cartierul e în continuare

ce mai fac. Jaky este o franțuzoaică foarte interesantă, atît din punct de vedere estetic cît și psihologic: a fost o vreme cînd mă fascina; fusesse marcată și ea de experiențe grele. Nella îi dă întîlnire la *Flore*. Ne revedem: s-a schimbat puțin, s-a mai

John de ANDREA: Imagine înclinată

plin de fete frumoase care frecventează cafenelele din piața Victor Hugo. Începe să fie frig și ies rareori din casă. Din cînd în cînd mă duc pe Saint Germain, la *Flore*, sau să văd cele cîteva expoziții care merită osteneala. Mă instalez, în sfîrșit, în strada Bourgogne, o stradă frumoasă, animată și plină de magazine de tot felul. Apartamentul constă dintr-o cameră de zi, un dormitor, o bucătărie și o baie. Nu are încălzire centrală, dar am în schimb o sobă cu gaz și un șemineu. Încep să primesc prieteni, care se simt bine la mine: seara e foarte mult liniște, te poți crede la țară. Aș fi vrut să vîruiesc totul în alb, dar proprietarul e un tradiționalist, legat de tapete și de mobile vechi. L-am convins, cu greu, să ducă în pivniță vechiturile de prost gust îngheșuite în casă. Am adus apoi lucrurile mele și masa de desen, pe care le lăsasem la niște prieteni înainte de a pleca în Statele Unite.

Într-o seară, la autoservirea de pe Saint Germain, o întîlnesc pe vechea mea prietenă Nella, care-mi spune că a primit un telefon de la Jaky care, întoarsă din Italia unde a trăit doi ani, a întreat

îngrășat un pic, dar pare la fel de timidă și nevrozată. Îmi zice că de trei luni, de cînd s-a întors din Italia, caută de lucru cu disperare. Încă mă mai interesează. Ne ducem cu toții să luăm masa de seară într-un mic restaurant de pe Saint Germain. Vine și Alain, fratele lui Jaky: e un băiat frumos, pare inteligent și se ocupă de modă. E stilist la un mare magazin. Vorbim despre artă, apoi ne ducem fiecare la casa lui.

Îmi telefonez lui Jaky după o săptămînă: îmi răspunde mama ei și îmi spune că fiicăsa e la țară. Nella m-a prevenit în ce situație dificilă se află Jaky față de părinții ei, în special față de maică-sa. Aceasta e geloasă pe fiica ei după experiențele negative pe care le-a avut Jaky în Italia. Pînă și sora ei Chantal, care fusese măritată la Genova, a trebuit să divorțeze. Jaky devenise și mai nervoasă și mai nefericită. Aproape că nu mai ieșea din casă și mînca fără întrerupere. Am revăzut-o cu Nella și ne-am dus să prînzim la Pierre, pe strada Vaugirard. În dimineața aceea mă sculasem cam obosit, după o noapte albă. Am luat un stimulent și m-am simțit ceva

mai în formă. M-am hotărît s-o ajut pe Jaky, dîndu-i de lucru: aveam nevoie de cineva care să lipească vechile mele colaje și i-am propus să lucreze ca asistentă a mea, pentru 100.000 de franci vechi pe lună. Nu era o sumă de disprețuit. Jaky a acceptat și s-a prezentat la mine într-o luni la ora unsprezece. Orarul de lucru era de la unsprezece la patru după-amiaza. Găsise o cameră la o ziaristă care avea doi copii: în schimbul camerei, îi supraveghea pe copii și-i

încerc să tergiversez, ca să nu-l indispon. Îi explic că acest tablou valorează două milioane și jumătate și că, pe deasupra, nu am intenția să-l vînd, dar el insistă.

Într-o bună dimineață mă trezesc cu Lello Politi și cu colaboratorul său Fabio Angilatti, de la Milano: vor să mă cumpere. Se pare că tablourile mele au mare căutare, în acest moment, la Milano. Le arăt cîteva și ei le cumpără. Politi îmi plătește în parte în lire italiene, în parte în monezi de aur, pe care le țin într-o pungă de plastic. Îmi explică că le-a scos de la Muntele de Pietate de la Paris, unde le amanetase ultima dată cînd fusese aici. E bucuros ca un copil care vede ceva ce strălucește. A trebuit să le revînd apoi la bancă.

În noul meu apartament organizam dineuri simpatice, la care participau diferiți prieteni. Jaky gătea foarte bine și mîncăturile ei erau foarte rafinate. Adesea, după cină, organizam ritualuri erotice care păreau să-i placă, chiar dacă, de la un timp, refuză să mai participe. Zice că se gîndește pe urmă și regretă că a participat. Păcat, căci erau în plină atmosferă suprarealistă. În ce privește lucrul, traversez un moment de descurajare. Îi spun prietenului meu Stefano Micela, care mă reconfortează. Și într-adevăr, valul de vânzări reîncepe. În martie mă duc la Bruxelles pentru o expoziție personală retrospectivă la galeria Fitzroy. Vernisajul a fost un dezastru: proastă organizare și lipsă de publicitate. Galeria aproape că nu e cunoscută de publicul bruxellez: prezenți în seara aceea, ca să-mi vadă expoziția, nu erau decît cîțiva prieteni. Eram foarte abătut, mai ales fiindcă Jaky venise cu mine și asistase la acest dezastru. Seara m-am dus să cinez cu un colecționar italian și cu Constantin Tacou, care venise special de la Paris pentru expoziție și m-am dus apoi într-o discotecă la modă, care nu avea nimic deosebit. A doua zi ne-am întors cu mașina la Paris. Cît a ținut expoziția, s-au vîndut două tablouri: două mici colaje foarte rare, din 1954. Cumpărătorul știuse ce alege.

Îmi telefonează negustorul de tablouri Tarica: vrea unul dintre colajele mele pentru colecția ministrului Pompidou, care-i este client. Cădem de acord asupra prețului. După trei zile, primesc o scrisoare de la Pompidou, cu un cec și cîteva rînduri de mulțumire. Primesc deseori vizita prietenului meu Constantin Tacou, care stă pe strada Bourgogne, la cîțiva pași de mine. Cu cîțiva ani în urmă a început să-mi cumpere colajele: acum îmi cumpără o serie de tablouri noi. Mi-a adus și un ziarist italian, Giancarlo Marmorì, care mi-a cumpărat un colaj. Constantin Tacou este un om inteligent și plin de imaginație. E nebun după tablourile mele, este foarte subtil în alegerile lui: îmi oferă o jumătate de milion și un colaj vechi, cumpărat acum un an, în schimbul unui afiș mare, din 1963, cu Marilyn Monroe.

În noul meu apartament de la Paris e un du-te vino neîntrerupt de fete frumoase.

În românește de
Sanda APOSTOLESCU